

«VER kommen den novledg fra?»

Posthumane kunnskaper i Øyvind Rimbereids «Solaris korrigeret»

Stine Gudmundsen Bergo

Europeisk kultur

KULH4890 - 30 studiepoeng

Veiledet av Bodhisattva Chattopadhyay, førsteamanuensis i kulturstudier, og Dirk Johannsen, professor i kulturstudier

Institutt for kulturhistorie og orientalske språk

Humanistisk fakultet

Våren 2023

Sammendrag

I det episke langdiktet «Solaris korrigert» (2004) møter vi et lyrisk jeg i en høyteknologisk, apokalyptisk verden i 2480. Jeget bor i den norske framtidsbyen Stavgersand, hvor hen styrer et robotlag som reparerer rørledninger i Nordsjøen. Hen arbeider med nanoteknologi-innprentede fingre, og kaller dem sin totale kunnskap. Fingrene eksemplifiserer hvordan kunnskap blir et sentralt motiv og tema i «Solaris korrigert», og hvordan den er dypt forankret i teknologisk påvirkning på mennesket og samfunnet.

I denne avhandlingen undersøker jeg nettopp hva kunnskap er i den posthumane diktverdenen. Jeg ser hvordan tre ulike kunnskapssteder konstruerer, kommuniserer og distribuerer kunnskap i diktet: den nedlagte oljeindustrien i Nordsjøen, kroppen og diktspråket. Det siste er en hybrid av språk rundt Nordsjøen, og understreker hvor sterkt fundert «Solaris korrigert» er på norsk oljevirkosomhet i 2004. Ved alle kunnskapsstedene oppstår kolliderende kunnskaper og kunnskapsforståelser. Jeg undersøker hvordan jeget yter motstand mot den hegemoniske samfunnsordenens kunnskaper i diktet, og slik skaper et lite utopisk håp i det dystopiske samfunnet.

Den posthumane tematikken i «Solaris korrigert» har ikke blitt særlig utforsket tidligere. Diktet i sin helhet har heller ikke blitt studert i et kunnskapshistorisk perspektiv. Min analyse gir nye perspektiver på «Solaris korrigert», og forankrer diktets forestillinger om mennesket og teknologi i ulike teorier og forestillinger om det posthumane ved overgangen til det 21. århundret.

Forord

Jeg vil først og fremst rette en stor takk til Bodhisattva Chattopadhyay og Dirk Johannsen for uvurderlige veiledninger, oppmuntringer underveis og innsiktsfulle tanker som har dyttet oppgaven videre. Takk til Ellen Krefting og Gard Paulsen for engasjerende undervisning om «Solaris korrigeret» i Havets idéhistorie, som resulterte i valget av oppgavens kildetekst. Takk også til Øyvind Rimbereid for diktet – på grunn av det har arbeidet med masteroppgaven min aldri har vært kjedelig.

Jeg må også takke gjengen på lesesalen, som har bidratt til å gjøre siste halvår helt prima, og medstudenter og redaksjonsmedlemmer som har gjort hele studietiden min til en utrolig fin periode. En takk også til mamma for å alltid ta telefonen, til Ingri for middager og kloke ord, og til Vilde og Sara for alle gode samtaler. Takk til Jonas for korrekturlesning (foruten ville i alle fall én mannlig teoretiker blitt presentert med det kjønnsnøytrale pronomenet «hen»). Sist, men ikke minst, takk til Kristina, for alle gjennomlesninger, for all inspirasjon, glede og motivasjon, og for alltid å vite hva jeg trenger.

Stine Gudmundsen Bergo

Oslo, 15. juni 2023.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	ii
Forord	iii
Innledning	1
Kapittel 1: Introduksjon av verk og sjanger	4
1.1 Øyvind Rimbereids forfatterskap	4
1.2 Presentasjon av verk	5
1.3 Sjangerdiskusjon.....	8
Kapittel 2: Kunnskapssteder, posthumanisme og kritiske dystopier	12
2.1 Kunnskapshistorisk perspektiv: Kunnskapens steder	13
2.2 Posthumanisme	15
2.3 Kritiske dystopier.....	24
2.4 Posthumane kunnskaper i en kritisk dystopi	25
Kapittel 3: Posthumane kunnskaper i «Solaris korrigert»	26
3.1 Oljeindustrien som kunnskapssted	26
3.1.1 «emti brunnar ska naw fyllast»: Skugganes framtidskunnskap	27
3.1.2 Tomme brønner og <i>grease</i> : Motnarrativets minner og tvil.....	31
3.2 Kroppen som kunnskapssted.....	35
3.2.1 <i>Nanofingren</i> og <i>breyrn</i> : Kroppen som kunnskapsmedium i hovednarrativet	35
3.2.2 «FOR aig veit existen af vorld»: Kroppen som kunnskapsaktør i motnarrativet	39
3.3 Språket som kunnskapssted.....	42
3.2.1 Det regionale, posthumane skriftspråket – hovednarrativets språk.....	42
3.2.2 Poesiens opprør i motnarrativet.....	46
3.4 Oppsummering og delkonklusjon.....	48
4. Avslutning: Kunnskaper i det posthumane	49
Litteraturliste	54

Innledning

«DER / aig lefr, i 14.6, wi arbeiden / onli vid oren nanofingren, / dei er oren total novledg, wi arbeiden / so litl, 30 minutes a dag. AIG seer an / miner fingren, part of organic 14.6, / men veike, dei er som seagrass ...»¹

Utsagnet er fra første side i «Solaris korrigeret», det første diktet i diktsamlingen med samme tittel av Øyvind Rimbereid fra 2004. «Solaris korrigeret» er et fortellende langdikt med science fiction-motiv. Diktsamlingen *Solaris korrigeret* trekkes ofte fram som et av de viktigste verkene i nyere norsk litteraturhistorie, og kom raskt inn i flere (semi-offisielle) versjoner av den nasjonale kanonen.² Av de ni diktene i samlingen, har «Solaris korrigeret» vekket mest oppmerksomhet, og blitt karakterisert som «kanskje et av de mest originale fiksjonsverkene så langt dette århundret».³ Diktet har blitt studert på flere måter: med søkelys på dets lingvistiske kreativitet og flerspråklighet,⁴ dets dystopiske visjon,⁵ dets status som en radikal poetisk innovasjon,⁶ dets bidrag til en fornyet interesse for langdiktet,⁷ og dets øko-poetiske portrett av et post-industrielt, framtidig post-olje-Norge.⁸

«Solaris korrigeret» har også en fremtredende posthuman tematikk, som ikke har blitt viet særlig stor oppmerksomhet.⁹ Posthumanitet kan defineres som en post-menneskelig tilstand som følge av teknologisk innvirkning på menneskekroppen, hvor «post-menneskenes» egenskaper så radikalt overgår eller skiller seg fra nåværende menneskers at de ikke lenger på entydig vis kan kalles mennesker.¹⁰ «Det posthumane» bruker jeg i denne

---

¹ Øyvind Rimbereid, «Solaris korrigeret» i *Solaris korrigeret* (Oslo: Gyldendal forlag, 2004), 9-45. 9.

² Eirik Vassenden, «Hope in the Age of Dystopia: The Ghost in the Machine in Øyvind Rimbereid's *Solaris Korrigeret*», *Scandinavian Studies* 94, nr. 2 (1. juli 2022): 225, <https://doi.org/10.5406/21638195.94.2.04>.

³ Vassenden, 225. Siterer Per Thomas Andersen, *Rimbereids lyrikk: Hendelser og poetiske øyeblikk*. (Bergen: Fagbokforlaget, 2018), 44.

⁴ Se f.eks.: Christian Refsum, «Flerspråklighet i nyere skandinavisk litteratur: Jonas Hassan Khemiri og Øyvind Rimbereid», i *Edda* 1: 2010, 82-96.

⁵ Se f.eks.: Morten Auklend, «*EIN systm total*? Utopier og dystopier i norsk etterkrigslitteratur. Ph.D.-avhandling (Universitetet i Bergen, 2010); Thorstein Norheim, «'Picts af univrs parallell'. Samtidslitteratur i Norge 2000-2010» i *Millennium. Nye retninger i nordisk litteratur*, redigert av Mads Bunch (Hellerup: Forlaget Spring, 2013), 220-245.

⁶ Se f.eks.: Norheim; Andersen, Per Thomas, «En felles nåtid – en felles fremtid? En analyse av Øyvind Rimbereids 'Solaris korrigeret'», i *Fortellinger om bærekraftig utvikling*, Books (Universitetsforlaget), 59–84, åpnet 14. juni 2023, <https://doi.org/10.18261/9788215050089-2021-03>.

⁷ Louise Mønster, «Skandinavisk sci-fi-poesi: Med særlig henblik på aktuell cli-fi-poesi», *Passage - Tidsskrift for litteratur og kritik* 34, nr. 82 (20. desember 2019): 53, <https://doi.org/10.7146/pas.v34i82.118458>.

⁸ Katie Ritson. *The Shifting Sands of the North Sea Lowlands: Literary and Historical Imaginaries*. (London: Taylor & Francis Ltd, 2018); Andersen, Per Thomas, «The Future Modernism of No-Oil Norway: Øyvind Rimbereid's "Solaris Corrected"», *Humanities* 8, nr. 2 (17. april 2019): 78, <https://doi.org/10.3390/h8020078>. Vassenden, «Hope in the Age of Dystopia», 225.

⁹ Mønster, «Skandinavisk sci-fi-poesi», 53. Mønster nevner det posthumane i diktet her, og jeg kommer tilbake til det senere.

¹⁰ Cary Wolfe, *What is posthumanism?* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010), xiii.

oppgaven om denne posthumane tilstanden for subjekter, eller for en posthuman samfunnsform, hvor menneskene i samfunnene har beveget seg over i posthumanitet.¹¹

Vi ser det posthumane i «Solaris korrigeret» allerede på første side, hvor vi møter et lyrisk jeg med «nanofingren» som hen¹² bruker til å arbeide. Disse fingrene, som på en eller annen måte er innprentet med nanoteknologi, er ikke bare jegets «total novledg», men tilsynelatende den totale kunnskapen til alle arbeidende i «organic 14.6», bydelen hvor jeget bor – i «Siddy Stavgersand». Leseren ankommer et framtidig, norsk lokalsamfunn år 2480, hvor menneskekroppene og resten av samfunnet har beveget seg over i en posthuman tilstand. Kunnskap er et sentralt tema i diktet. I tillegg til nanofingrene, heter de mektigste menneskene i Stavgersand *novledg-humans*, og jeget reflekterer over kunnskap, hvor den kommer fra og hva den består av. Kunnskap brukes videre som en motivasjon for å redde menneskeheten fra forfall på land, ved å sende den av gårde til en ny verden i en gammel oljebrønn ved diktets slutt. For en kunnskapshistoriker vekkes nysgjerrigheten: Hva er kunnskap i «Solaris korrigeret»? Hvordan henger den sammen med den posthumane diktverdenen? Hvorfor er kunnskap en så viktig tematikk i diktet?

Det virker svært aktuelt å skrive om kunnskap i en posthuman verden nå. De kunstig intelligente *chatbotsene* ChatGPT, Bing og Bard, utviklet av henholdsvis teknologiselskapene OpenAI, Microsoft, og Google, entret verden med storm i november i fjor og februar i år.¹³ Siden har debatten om språkmodellene, som er tilgjengelige for alle med internett, rast. Et framtrekkende trekk ved debatten er frykt – over konsekvensene av teknologien og over farten på utviklingen av kunstig intelligens (KI). 22. mai kom et åpent brev fra ingen ringere enn skaperne av ChatGPT, hvor de manet til regulering av «superintelligente» KI.¹⁴ OpenAI argumenterte for at noe likt Det Internasjonale Atombyrået måtte nedsettes før mennesker utvikler noe som leder til dets egen utslettelse. En annen tråd i debatten er det tilbaketente spørsmålet om denne kunnskapen faktisk *er* intelligent. Lingvisten Noam Chomsky skrev for

---

¹¹ Jeg diskuterer begrepet i kapittel 2.

¹² Vi får aldri vite kjønnet til jeget, så jeg vil bruke det kjønnsnøytrale pronomenet i oppgaven.

¹³ OpenAI, «Introducing ChatGPT», 30.11.2022. <https://openai.com/blog/chatgpt>; Yusuf Mehdi, «Reinventing search with a new AI-powered Microsoft Bing and Edge, your copilot for the web». *Official Microsoft Blog*, 7.02.2023, <https://blogs.microsoft.com/blog/2023/02/07/reinventing-search-with-a-new-ai-powered-microsoft-bing-and-edge-your-copilot-for-the-web/>; Sundar Pichai, «An important next step on our AI journey», 6.02.2023. <https://blog.google/technology/ai/bard-google-ai-search-updates/>. Alle er frigitt 11.06.2023.

¹⁴ Sam Altman, Greg Brockman og Ilya Sutskever, «Governance of superintelligence», 22.05.2023. <https://openai.com/blog/governance-of-superintelligence>, Frigitt 11.06.2023.

OpenAIs brev var en reaksjon på et opprop fra The Future of Life Institute, og reaksjonene dette uløste. Instituttet ba om en pause i utviklingen av «all AI systems more powerful than GPT-4». Future of Life Institute, «Pause Giant AI Experiments: An Open Letter», 22.05.2023. <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/>. Frigitt 11.06.2023.

eksempel et debattinnlegg i *The New York Times* i mars, hvor han og medforfatterne hevdet at programmer som ChatGPT ...

... are stuck in a prehuman or nonhuman phase of cognitive evolution. Their deepest flaw is the absence of the most critical capacity of any intelligence: to say not only what is the case, what was the case and what will be the case — that's description and prediction — but also what is not the case and what could and could not be the case. Those are the ingredients of explanation, the mark of true intelligence.¹⁵

Språklæringsmodellene mangler evnen til kritisk tenkning, mener forfatterne, og (blant annet) derfor er de ikke intelligente. Både frykten og skepsisen til KI leder til spørsmålet: Hva er egentlig intelligens? Er det evnen til å produsere kunnskap, eller må kritisk tenkning legges til i beregningen? I et kunnskapshistorisk perspektiv er verken «intelligens» eller «kunnskap» stabile, meningsbærende kategorier – definisjonen av dem er historiske betingete kunnskaper. Ved å studere hvordan kunnskap beskrives i «Solaris korrigert» – et verk som spekulerer i konsekvensene av teknologisk utvikling generelt, og kunstig intelligens spesielt – håper jeg å vise historiske faktorer som muliggjør dem.

For å analysere hva kunnskap er i den posthumane verdenen i «Solaris korrigert», vil jeg først sette diktet inn i konteksten av Rimbereids forfatterskap, og relevant resepsjonslitteratur rundt dette samt rundt «Solaris korrigert». Så gir jeg et handlingssammendrag av diktet og diskuterer diktets sjanger. Jeg føyer meg til en lesning av «Solaris korrigert» som en kritisk dystopi. I kapittel 2 redegjør jeg for det teoretiske rammeverket for oppgaven, som både er kunnskapshistorisk teori om kunnskapssteder, teori om posthumanisme og sjangerteori. Jeg definerer ulike posthumanistiske retninger, og redegjør for deres syn på forholdet mellom teknologi og menneske: kybernetisk eller teknologisk posthumanisme, transhumanisme og kritisk posthumanisme. Sjangerteorien handler om kritiske dystopier. Både tenkning om posthumanisme og det posthumane ved overgangen til det 21. århundret, i tillegg til sjangerteorien, er også historisk kontekst for oppgaven. Til sist forklarer hvordan jeg vil bruke teori og kontekst i analysen.

Denne kommer i kapittel 3, hvor jeg undersøker hva kunnskap er i «Solaris korrigert». Jeg forsøker å ha et blikk på ulike kunnskapsforståelser som kommer til syne i denne ene teksten med én fortellerstemme. Dette gjør jeg ved å kombinere teorien om kunnskapssteder med sjangerteori. I tre deler undersøker jeg tre kunnskapssteder: den nedlagte oljeindustrien i Stavgersand, kroppen og det særegne diktspråket, og søker å besvare: Hvordan utvikles ulike

---

¹⁵ Noam Chomsky, Ian Roberts og Jeffrey Watumull, «Noam Chomsky: The False Promise of ChatGPT» i *The New York Times* 8.03.2023. <https://www.nytimes.com/2023/03/08/opinion/noam-chomsky-chatgpt-ai.html>. Frigitt 11.06.2023.

kunnskaper ved kunnskapsstedene, og hvordan knytter de «Solaris korrigeret» til kulturelle forestillinger om det posthumane rundt århundreskiftet? I kapittel 4 oppsummerer jeg hva jeg har gjort og konkluderer hva jeg har kommet fram til i oppgaven. Jeg gjør også noen refleksjoner rundt det kunnskapsteoretiske perspektivet mitt, og trekker noen tråder til debatten om kunstig intelligens i dag.

Jeg skriver denne oppgaven bare 19 år etter utgivelsen av «Solaris korrigeret», og bedriver dermed en form for samtidshistorie. Det skaper på den ene siden en utfordring i opprettholdelsen av en historisk distanse til forskningsobjektet – og til tross for at jeg har forsøkt å «glemme» min historiske situerthet, mine (forhåndsforståelser) av kunstig intelligens og, ikke minst, mitt forhold til kommunikasjonsteknologi, er jeg klar over at dette er umulig. Samtidig gjør det korte tidsrommet mellom 2023 og 2004 et kunnskapshistorisk studium av det posthumane i diktet forlokkende. På bare 19 år har utviklingen av KI gjort et enormt byks – men har scenariene om hva den vil føre til gjort det samme? Jeg tror min hermeneutiske lesning kan by på en historisk bevissthet som også er nødvendig når vi forsøker å forstå kunstig intelligens i dag, kunnskapen den produserer, og forholdet mellom oss og den.

Kapittel 1: Introduksjon av verk og sjanger

1.1 Øyvind Rimbereids forfatterskap

Øyvind Rimbereid (f. 1966) er en poet og forfatter fra Stavanger, Norges «oljehovedstad». Han debuterte i 1993 med novellesamlinga *Det har begynt*, og gjennom hele 90-tallet gav han kun ut prosalitteratur, blant annet romanen *Som solen vokser*. På 2000-tallet ble prosaen erstattet med lyrikk, med unntak av essayutgivelsen *Hvorfor ensomt leve* (2006). Rimbereid har gitt ut ni diktbøker. Forfatterskapet og diktningen hans har skapt en mengde resepsjonslitteratur, særlig i Norge og Skandinavia, men lite utenfor.¹⁶

En god del av forskningen på lyrikken til Rimbereid har dreid seg rundt det topografiske ved diktningen hans.¹⁷ Topografisk diktning beskriver geografiske og klimatiske

---

¹⁶ Annet enn Katie Ritsons *The Shifting Sands of the North Sea Lowlands*, har jeg ikke funnet internasjonal resepsjon av diktet. Trolig kommer dette av at det ikke finnes noen fullstendig oversettelse av diktet, noe som er nokså forståelig, gitt det fiktive diktspråket.

¹⁷ Ulf Eriksson knytter eksempelvis Rimbereids dikning til *hodologien*, som er læren om at geografi baserer seg på den reisendes forflytninger, i motsetning til en moderne, flerdimensjonal geografisk forståelse. Natalie Myrvold Alvsåker, «'Ja, som om places i 2480 forts sku viktig vera!' Et blick på stedsfornemmelse i Øyvind Rimbereids 'Solaris korrigeret'», (Universitetet i Bergen, 21.06.2019), 19. Se også Norheim, «'Picts af univrs parallell'»; Ritson, *The Shifting Sands of the North Sea Lowlands*; Andersen, *Rimbereids lyrikk*.

forhold, folkeliv og samfunnsbetingelser som gjelder for bestemte, avgrensede steder,¹⁸ og vi finner det eksempelvis i Rimbereids to første diktsamlinger, *Seine topografier* (2000) og *Trådreiser* (2001). Begge disse bøkene er skrevet på stavangerdialekt – og selv om «Solaris korrigeret» har et konstruert framtidsspråk, er det tydelig fundert på denne dialekten. I *Seine topografier* var forholdet mellom det lokale og det globale sentralt. Denne diktsamlingen varslet dessuten et annet trekk ved Rimbereids forfatterskap: den økokritiske tematikken.¹⁹ Dette ser vi også i «Solaris korrigeret», og jeg kommer tilbake til det i neste del.

Reisemotiv og lån fra episk og muntlig diktning er andre trekk som «Solaris korrigeret» deler med *Seine topografier* og *Trådreiser*. Hva angår diktets fiktive språk, finner vi dette grepet igjen i diktet *Jimmen* (2008). Denne gangen er det ikke et framtidsspråk, men et arkaisk språk som hesten Jimmen kommer til uttrykk gjennom.²⁰ Som i «Solaris korrigeret» foregår også handlingen i Stavangerområdet, og også her er den sentrert rundt oljevirkosomhet i Nordsjøen. Både hjemstedet til Rimbereid og oljevirkosomheten i Stavangerregionen har altså preget diktningen hans.

«Solaris korrigeret» har tematikker og motiver som føyer seg inn i forfatterskapet til Rimbereid. Likevel er science fiction-motivet nytt, og også det fiktive språket. Jeg vil se nærmere på dette, når jeg nå går over til en presentasjon av «Solaris korrigeret», med handlingssammendrag og beskrivelse av relevant resepsjonslitteratur.

1.2 Presentasjon av verk

«Solaris korrigeret» er et episk langdikt på 35 sider og over 800 vers. Handlingen finner sted i «Siddy Stavgersand» (heretter bare kalt «Stavgersand») i år 2480. Diktet spekulerer rundt hvilket samfunn som står igjen på restene av det såkalte norske eventyret om 400 år. I «Solaris korrigeret» har det gått 500 år siden det første fatet olje ble brakt til lands i 1971.²¹ Nå er oljealderen for lengst forbi, men Stavgersand – en ny region tilsynelatende sammensatt av Stavanger og Sandnes, hvor førstnevnte i 2004 var Norges «oljehovedstad» – er bare ett av diktets elementer som viser hvor sterkt det er fundert på olje- og gassvirkosomheten i Norge. Språket er et annet eksempel. «Solaris korrigeret» er det første diktet i Rimbereids

---

¹⁸ Andersen, *Rimbereids lyrikk*, 8. Andersen påpeker at Rimbereid åpenbart kjenner godt til den topografiske litteraturtradisjonen.

¹⁹ Andersen, Per Thomas. «Øyvind Rimbereid» i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 30. mai 2023 fra https://snl.no/%C3%98yvind_Rimbereid.

²⁰ «Hestespråket» har likhetstrekk med norrøn poesi, og sjangeren kan vurderes som en hybrid av lyrisk, dramatisk og episk framstillingsform.

²¹ Audun Lindholm, «For aig veit existen af vorld». Vagant. 01.07.2008. Først publisert i Janike Kampevold Larsen og Stig Sæterbakken (red.): *Norsk litterær kanon*. (Oslo: Cappelen Damm 2008).

forfatterskap som inneholder et håndsydd, fiktivt språk – en hybrid syntese av (blant annet) stavangerdialekt, lavlandsskotsk, engelsk, nederlandsk og dansk, med oldnorske former blandet inn.²² Hybridspråket er en sammensmeltning av språkene rundt Ekofisk, det første norske petroleumfeltet, midt i Nordsjøen.²³ Dette «nordsjøspråket» peker mot at nasjonale skiller mellom beboerne omkring feltet er utvisket i en samfunnsstruktur bygget rundt en industri.²⁴ En kan dessuten argumentere for at nordsjøspråket i «Solaris korrigert» inneholder spor av teknologi²⁵ – koder eller dataspråk – som jeg vil undersøke i analysen. Først følger et handlingssammendrag av diktet.

Vi møter et lyrisk jeg som er 38 år gammel, og operatør for et arbeidslag av roboter som reparerer undersjøiske rør i slammet i Nordsjøen. Jeget lever sammen med kjæresten Shiri i bydelen «organic 14.6» i Stavgersand. Kikkende utover havet eller vandrende rundt i organic 14.6, reflekterer jeget over livet sitt og verdens tilstand. Sistnevnte er sterkt preget av økologisk forfall, med forurensning²⁶ og utryddet natur og dyrearter, antakelig på grunn av menneskelig teknologisk-naturvitenskapelig hybriser.²⁷ Verdens generelle apokalyptiske, økologiske tilstand blir et sentralt motiv i diktet. Et annet er det hyper-teknologiske samfunnet. Jegets verden preges av å bli sett gjennom *screens*, altså skjermer, og *picts*, altså bilder, og nanoteknologi er som nevnt koblet til kroppens nervesystem i fingrene hans.²⁸ I løpet av diktet skildres en storslått reise, idet den herskende samfunnsgruppen, *novledg-humans*, kalt *skuggar*, bestemmer at utvalgte mennesker i Stavgersand må flytte til en av Ekofisks nedstengte oljebrønner, hvor en ny verden, «*Seifa botten*», bygges.²⁹ Innbyggerne i organic 14.6 skal bo i en del av *Seifa botten* døpt «SOLARIS». Solaris skal kopiere bydelen som en «mirror-vord», med visuelle representasjoner av verden på land.³⁰ Den nye verden er et teknologisk-vitenskapelig eksperiment, en ny og siste sjanse for menneskelig eksistens – fra «dager himml» på land.³¹ Også jeget skal kopieres på et vis, gjennom sjefsmaskinen i *Seifa*

---

²² Lindholm, «For aig veit existen af vord», En presisering finner vi i *Lyrisk. En håndbok*: «[Språket] dreier seg om – på glosenivå – om en blanding av norsk bokmål, stavangersk, engelsk og tysk, og på morfem- og syntaksnivå om et sterkt anglifisert norsk med noen islandsk-gammelnorske trekk». Jørgen Magnus Seiersted, og Eirik Vassenden. *Lyrisk. En håndbok*. (Oslo: Spartacus, 2007, 2011), 361.

²³ Lindholm, «For aig veit existen af vord».

²⁵ Alvsåker, «‘Ja, som om places i 2480 forts sku wiktig vera!’», 18.

²⁶ Rimbereid, «Solaris korrigert», 43.

²⁷ Rimbereid, 23. «EXPERIMENTA Afriq feilat. / EXPERIMENTA Canada feilat», forteller jeget.

²⁸ Rimbereid, 11, 39. Jeget forteller også at kroppen er «svummande i electric / intelligenten pico- / materien», hvor «pico» er en referanse til det begrepet «pikoteknologi», et parallellbegrep til nanoteknologi. Rimbereid, 23.

²⁹ Lindholm, «For aig veit existen af vord». Jeg er enig i Lindholms analysere av det som utvalgte menneskegrupper. Jeg kommer tilbake til dette i analysen.

³⁰ Rimbereid, «Solaris korrigert», 35-36.

³¹ Rimbereid, 31.

botten: «Breynmachin BK2884».³² Det er ikke klart hvorvidt BK2884 vil bli en slags androide eller en utelukkende virtuell modell, men målet er å lagre menneskelig intelligens på maskinen for alltid, ved å «mate» den med hjernenevroner.³³ Jeget i «Solaris korrigeret» ankommer Solaris ved diktets slutt, og leseren får ikke vite noe om hvordan det er der.³⁴

«Solaris korrigeret» har som nevnt blitt studert på flere måter.³⁵ I min oppgave er forskningen med historisk kontekstualisering av diktet mest relevant. Per Thomas Andersen har skrevet flere artikler om diktet. I «The Future Modernism of No-Oil Norway: Øyvind Rimbereid's 'Solaris Corrected'» (2019) undersøkes også det utopiske/dystopiske ved diktet, knyttet til olje- og økotematikken.³⁶ I artikkelen «Kosmopolitisme og postnationalisme i nyere norsk litteratur» (2008) påpeker han hvordan Rimbereid gjennom hybridspråket ikke kun fremstiller en typisk norsk regionalisme, men en sammenknytning av det lokale og globale i et nært «skæbnefællesskab – kombineret med en svækkelse af det nationale».³⁷ I *Rimbereids lyrikk. Hendelser og poetiske øyeblikk* (2018) ser han flere av Rimbereids dikt i lys av eventbegrepet til filosofen Slavoj Žižek,³⁸ samt Katie Ritsons komparative analyse av litterære verk fra fire land rundt Nordsjøen.³⁹ Ritson analyserer «Solaris korrigeret» ut fra den geografiske lokasjonen Nordsjøen og til oljevirkosomheten, og har et økologisk og historisk-geografisk perspektiv på verket. Audun Lindholms lesning av «Solaris korrigeret» i *Vagant* i 2008 knytter diktet særlig til oljeindustrien i Nordsjøen. Han skriver at diktet er et «unik bidrag til oljealderens forestillingsverden, der forfatteren har skissert en mulig framtid for de nordatlantiske oljebrønnene».⁴⁰ Disse historiske undersøkelsene av «Solaris korrigeret» har et sosialhistorisk eller politisk-historisk perspektiv, og jeg har ikke klart å finne noe som ser verket i et kunnskapshistorisk perspektiv.

---

³² Rimbereid, «Solaris korrigeret», 39-40. Heretter vil jeg som oftest kalle den BK2884.

³³ Rimbereid, 39.

³⁴ Vassenden argumenterer for at jeget lastes opp til Solaris allerede i heisen. Vassenden, «Hope in the Age of Dystopia», 237–38. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 2 og 3.

³⁵ Det er skrevet flere masteroppgaver om «Solaris korrigeret», spesielt litteraturvitenskapelige. Flere av dem tar opp det topografiske eller geografiske i «Solaris korrigeret», som Elin Lindberg i «Ein place millom seagrass og sol: stedsfornemmelser i Øyvind Rimbereids dikt 'Solaris korrigeret'» (2007) og Natalie Myrvold Alvsåkers «Ja, som om places i 2480 forts sku wiktig vera!» Et blikk på stedsfornemmelse i Øyvind Rimbereids 'Solaris korrigeret'» (2019). Alexander Hasund skrev om diktet som sci-fi-poesi i masteroppgaven «Vi kan ikke forstå verden med ord. En oppgave om scifi-poesi» (2022). Andre masteroppgaver om «Solaris korrigeret», som ikke virker relevante for min oppgave, har jeg utelatt å nevne.

³⁶ Andersen, Per Thomas, «The Future Modernism of No-Oil Norway: Øyvind Rimbereid's 'Solaris Corrected'», *Humanities* 8, nr. 2 (17. april 2019): 78, <https://doi.org/10.3390/h8020078>.

³⁷ Andersen, «Kosmopolitisme og postnationalisme i nyere norsk litteratur», *Passage - Tidsskrift for litteratur og kritik* 23, nr. 59 (2. februar 2008): 34, <https://doi.org/10.7146/pas.v23i59.4091>.

³⁸ Slavoj Žižek. *Event: A Philosophical Journey Through A Concept*. (London: Penguin Books Ltd, 2014).

³⁹ Ritson, *The Shifting Sands of the North Sea Lowlands*.

⁴⁰ Lindholm, «'FOR aig veit existen af vorld».

Det er heller ikke skrevet noe særlig om posthuman tematikk i «Solaris korrigeret» – så vidt meg bemerket. Flere kritikere og akademikere kommenterer på det høyteknologiske samfunnet jeget lever i. Lindholm skriver for eksempel: «[N]år diktet beskriver de historiske forandringene som har funnet sted – forandringer som den underliggjørende språkføringen hele tiden minner en om – ansporer det til refleksjon over hva som kan skje når vi gjennom vitenskapen og teknologien endrer de betingelsene vi lever under».⁴¹ Likevel nevner han ikke posthumanisme eller posthumanitet. Jeg har ikke sett begrepene bli brukt andre steder enn hos Louise Mønster, som nevner at «Solaris korrigeret» har posthuman tematikk i «Skandinavisk sci-fi-poesi». Det er «problematikken om det posthumane, der er i centrum [i diktet]», skriver hun: «I pagt med centrale erkendelser i Antropocæn finder der en omkalfatring sted af mennesket, der allerede i vid udstrækning er erstattet af robotter og står over for at blive transformeret til nye, posthumane former».⁴² Mønster trekker fram hvordan det lyriske jeg «endnu har refleksiviteten i behold» og at hen «viser sin menneskelighed» ved å stille eksistensielle spørsmål. «Hårdt presset af en ny teknologisk virkelighed træder menneskets særtræk klart frem, og som læser anspores man til at overveje, hvordan teknologien risikerer at udradere centrale humane værdier», avslutter Mønster.⁴³ Mønsters artikkel drøfter også «Solaris korrigeret» sin sjanger, som vi nå skal se i neste del.

1.3 Sjangerdiskusjon

«Solaris korrigeret» er en blanding av flere sjangre. Det er både et dikt, episk fortelling,⁴⁴ og det er science fiction (sf), eller spekulativ fiksjon som det også kan kalles.⁴⁵ Det er gunstig å se diktet i lys av Carolyn Millers sjangerteori fra 1984, hvor hun definerte sjanger som en sosial handling, noe som *gjør* noe, en retorisk handling i en spesifikk kontekst – som altså både er formet av og som former sin kulturelle kontekst.⁴⁶ Rimbereids dikt er postmoderne:

---

⁴¹ Lindholm, «FOR aig veit existen af vord».

⁴² Mønster, «Skandinavisk sci-fi-poesi», 53.

⁴³ Mønster, 53. Jeg kommer tilbake til dette i analysen.

⁴⁴ «Solaris korrigeret» har tydelige lån fra episk og muntlig litteratur, hvor jegets reise til *Solaris* har flere intertekstuelle relasjoner til episke verk som *Odyseer*. Se f.eks. Andersen, «The Future Modernism of No-Oil Norway», 2–3.

⁴⁵ «Spekulativ fiksjon» blir mer og mer brukt i det 21. århundret om fiksjon som nettopp spekulerer i framtiden. Se f.eks. Thomas, P. L. «Introduction: Challenging Science Fiction and Speculative Fiction». *Science Fiction and Speculative Fiction: Challenging Genres*. (Rotterdam: SensePublishers, 2013). SpringerNature Complete eBooks. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-94-6209-380-5>. 4. Da science fiction er både det vanligste begrepet i sekundærlitteraturen min, og da var det gjengse begrepet i 2004, velger jeg dette som sjangerbetegnelse.

⁴⁶ Carolyn Miller, «Genre as Social Action», *Quarterly Journal of Speech - QUART J SPEECH* 70 (1. mai 1984): 151, 155. <https://doi.org/10.1080/00335638409383686>. Hentet 3. mai 2023. Dette står i motsetning til sjanger som idealtipe, hvilket er en eldre sjangerforståelse, som har sikte på å lage en litterær kanon.

det blander høylitteratur med lavlitteratur, og plasserer alt i rammen av et fiktivt hybridspråk. Sjangerblandingen påvirker hva «Solaris korrigeret» *gjør*. Jeg kommer tilbake til dette ved slutten av diskusjonen. Først skal jeg se nærmere på sjangeren. Da sf-motivet er det viktigste i min oppgave, og vil jeg konsentrere meg om å definere hvilken type sf «Solaris korrigeret» er.

Sf er nemlig en bred sjanger, som er vanskelig å definere. Sjangeren befinner seg i krysspunktet mellom flere felt. Istvan Csicsery-Ronay definerte sf i *The Seven Beauties of Science Fiction* (1996) «not a genre of aesthetic entertainment only, but a complex hesitation about the relationship between imaginary conceptions and historical reality unfolding into the future». Sf befinner seg i krysspunktet mellom teknologiske, vitenskapelige, kritiske og sosiale ideer som bestemmer hva vi forstår som muligheter i framtiden, ifølge ham.⁴⁷ Flere har argumentert for at sjangeren er historisk glidende, uten en egen «essens», hvor verk får likhetstrekk enten av historisk slump eller intensjonelle intertekstuelle relasjoner.⁴⁸ En essens som har blitt fremhevet, er at sf vekker en undringsfølelse hos leseren, gjennom utforskningen av et tankeeksperiment – «hva hvis?».⁴⁹ Darko Suvin's innflytelsesrike definisjon omtaler sf som sjangeren for «kognitiv fremmedgjøring». Den kognitive fremmedgjøringen består i at sf-forfatteren skaper en alternativ verden til, eller «dynamisk transformasjon» av, sin egen empiriske virkelighet.⁵⁰ Han utdyper definisjonen med begrepet «novum» (bokstavelig: «ny ting», men for Suvin: innovasjon).⁵¹ Novumet kan være en vitenskapelig oppfinnelse, skapelsen av karakterer eller settinger som er ukjente for den implisitte leseren, men Suvin binder det tett sammen med vitenskap, og mer presist den moderne vitenskapelige metode. Sf *krever* denne typen vitenskapelig forklaring, skriver Suvin, og det er dette som skiller sjangeren fra «overnaturlige» sjangre som eventyr, fantasy og skrekklitteratur.⁵²

Flere er uenige i Suvin's forståelse av sf,⁵³ men den er gunstig for å belyse sf-motivet i «Solaris korrigeret». Teknologi er fremtredende i diktets fiktive verden, og *novaene* kan sies å være både datateknologi, genetisk teknologi, kunstig intelligens, samt

---

⁴⁷ Istvan Csicsery-Ronay, Jr., «The Seven Beauties of Science Fiction», *Science Fiction Studies*, utgave 70, volum 23, del 3. November 1996. Hentet fra depauw.edu 21. mars 2023.

<https://www.depauw.edu/sfs/backissues/70/icr70art.htm>

⁴⁸ Se f.eks. David Seed, «Introduction», *The Cambridge Companion to Science Fiction*. Red. av Edward James og Farah Mendlesohn. (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 2. Seed mener sf er en diskusjon/modus.

⁴⁹ Seed, 4.

⁵⁰ Darko Suvin. *Metamorphoses in Science Fiction. On the Poetics and History of a Literary Genre*. 2. utgave. (New Haven og London: Yale University Press, 1980). 7-13.

⁵¹ Suvin, 64.

⁵² Suvin, 64-65.

⁵³ Flere sf-teoretikere er uenige i Suvin's vektlegging av vitenskap for sjangeren. Se f.eks. John Rieder. «On Defining SF, or Not: Genre Theory, SF, and History», i *Science Fiction Studies* 37, no. 2 (2010): 191–209. <http://www.jstor.org/stable/25746406>; Samuel R. Delany, «About 5,750 words», *The Jewel-Hinged Jaw: Notes on the Language of Science Fiction*, 1-15. 1. utg. 1978 (Middletown, CT: Wesleyan University Press, 2009).

energiutvinningsteknologi. Alt har koblinger til vitenskap og teknologi på 2000-tallet, og er en spekulasjon om en nokså nærliggende framtid som er formet av disse teknologienes utvikling. «Solaris korrigert» blir slik en form for «hard sf», som er opptatt av at verden kan forstås gjennom rasjonell tankegang og vitenskapelig observasjon.⁵⁴ Videre kan diktet kalles *mundane sf*, en undersjanger som fikk et oppsving på tidlig 2000-tall, hvor flere sf-forfattere var lei av urealistiske interstellare motiver, og mente sf hadde en plikt til å ta for seg samtidens mange jordbundne problemstillinger og forestille seg realistiske framtidsscenerier.⁵⁵ Lindholm mener korreksjonen i «Solaris korrigert» fra *Solaris* (en sf-roman fra 1961, hvilket «Solaris korrigert» har mange intertekstuelle relasjoner til), særlig er diktets «insistering på menneskets jordbundethet».⁵⁶

Gjennom sine teknologiske novaer aktiverer «Solaris korrigert» trekk fra både cyberpunk og biopunk,⁵⁷ to sf-undersjangre. Cyberpunks sentrale temaer er blant annet «kroppsinvasjon» – av proteser, implantasjoner og genetiske endringer – og hjerneinvasjon, fra kunstig intelligens, nærkontakt med datamaskiner, eller ved at nevrokjemiske teknikker brukes, som radikalt endrer forståelsen av menneskenaturen og selvets natur.⁵⁸ Vi finner denne typen teknologi i «Solaris korrigert». Diktet bør likevel ikke kategoriseres som cyberpunk, blant annet fordi sjangeren er tett knyttet til 80-tallets kulturelle øyeblikk.⁵⁹ Biopunk, som spekulerer i bioteknologis påvirkning på mennesket, erstattet cyberpunk som den viktigste posthumane sf-sjangeren ved overgangen til det 21. århundre,⁶⁰ og «Solaris korrigert» inneholder typiske biopunk-elementer, som nano- og pikoteknologien i menneskekroppene og hjernemaskinen BK2884 som spiser menneskelige hjernenevrer.⁶¹ Likevel skiller diktet seg fra hard sf og cyberpunk- og biopunk-verk – kanskje først og fremst fordi det er et dikt.

---

⁵⁴ Malisa Kurtz. «Utopia ...: Science Fiction in the 1950s and 1960s» i *The Cambridge History of Science Fiction*, red. av Gerry Canavan og Eric Carl Link (Cambridge: Cambridge University Press, 2019), 205. Dette er ikke entydig, og jeg kommer tilbake til det i analysen.

⁵⁵ Ryman, Geoff et al. «The Mundane Manifesto». Hentet 23.04.2022 fra *SFGenics: Notes on Science, Fiction, and Science Fiction*. <https://sfgenics.wordpress.com/2013/07/04/geoff-ryman-et-al-the-mundane-manifesto/>.

⁵⁶ Lindholm, «For aig veit existen af vorld».

⁵⁷ Schmeink, *Biopunk Dystopias*, 24.

⁵⁸ Schmeink, 21.

⁵⁹ Csicsery-Ronay, «Cyberpunk and Neuromanticism», *Mississippi Review* 16, nr. 2/3 (1988): 270. Begrepet «cyberpunk» ble først brukt av Bruce Bethke i 1983 for å beskrive romaner og historier som handlet om informasjonsekspløsjonen på 80-tallet. Sterling, Bruce. «Preface» i *Mirrorshades. The Cyberpunk Anthology*. (New York: Ace Books, 1988, først publisert 1986).

⁶⁰ Schmeink, *Biopunk Dystopias*, 24. Bioteknologiske innovasjoner, særlig «Human Genome Project» (pågikk fra 1989 til 2003), til en omfattende offentlig interesse for genetisk ingeniørarbeid, noe som ble godt reflektert i forestillingsverdenene til sf. «The impact of genetics is everywhere in twenty-first-century culture, but it is most prominently found in mainstream culture and the popular imaginary of science fiction», skriver Schmeink.

⁶¹ Rimbereid, «Solaris korrigert», 30.

Selv om sf er en primært tematisk orientert sjangerbetegnelse, understreker Louise Mønster det formmessige nyskapende ved sjangeren. Hun skaper et parallellbegrep til Suvins kognitive novum, idet hun peker på at sf også kan inneholde et «estetisk novum». ⁶² Særlig gjelder dette det Mønster kaller sci-fi-poesi, som jeg kaller sf-poesi. Sf-poesi har de siste årene blitt en «markant understrøm» i skandinavisk diktning, mener Mønster, et resultat av en politisk engasjert generasjon lyrikere som er «optaget af de presserende problematikker, der præger samtiden og herunder ikke mindst rejses med reference til Antropocæn og klimakrise». Dikterne bruker «sprogligt æstetiske virkemidler» til «at italesætte de alvorlige problemer og opsøge de fremtidsscenarioer, vores aktuelle levevis risikerer at medføre». Sf-poesi har en «æstetisk eksperimenterende karakter», og som viser seg på flere nivåer, for eksempel i form og språk. ⁶³ «Solaris korrigeret» nevnes som et eksempel på sf-poesi, hvor både «den verden, læseren træder ind i, og selve den sproglige form, hvori denne verden formidles, som er underliggjort». ⁶⁴ Diktet er, ifølge Mønster, ikke *climate fiction*, men mer «klassisk» sf, med sitt univers dominert av en ny samfunnsorden og teknologi, hvor det posthumane står i sentrum. ⁶⁵

Den eksperimenterende karakteren til «Solaris korrigeret» er også én av årsakene til at diktet kan kalles «kritisk dystopi». Eirik Vassenden argumenterer for at diktet «not only belongs to a current wave of contemporary dystopic fiction», men også bør anses som «an example of a particularly creative piece of political poetry, fitting the description of *critical dystopia*». ⁶⁶ Vassenden viser til amerikansk-irske litteraturviteren Tom Moylans analyse av 2000-tallet som en «dystopian turn» i fiksjonslitteratur – et produkt av 1900-tallets historiske brutaliteter. ⁶⁷ De nye, kritiske ⁶⁸ dystopiene gjenopprettet det dystopiske narrativets iboende progressive muligheter, ifølge Moylan: «Albeit generally, and stubbornly, utopian, they do not go easily toward that better world. Rather, they linger in the terrors of the present even as

⁶² Mønster, «Skandinavisk sci-fi-poesi», 41.

⁶³ Mønster, 41.

⁶⁴ Mønster, 52.

⁶⁵ Mønster, 53. Jeg mener derimot at den økologiske tematikken er så sterkt tilstede i diktet at diktet bør anses som cli-fi. Klima- og miljøkatastrofe(r) fungerer som et underliggende premiss for handlingen, særlig *Seifa botten* – jegets og andre mennesker i hens verdens fysiske slutt punkt.

⁶⁶ Vassenden, «Hope in the Age of Dystopia», 222. «This is in line with the established conception of this poem», skriver Vassenden. Se også Lindholm, «For aig veit existen af vorld»; Auklend, «*EIN systm total*?»; Norheim, «'Picts af univr parallel'».

⁶⁷ Tom Moylan, *Scraps of the Untainted Sky*, 1. utg. (New York: Routledge, 2000), xi, <https://doi.org/10.4324/9780429497407-5>. Frigitt 24.04.2023. Kritisk dystopi ble først definert av Lyman Tower Sargent i 1994, og videreutvikles av Moylan i *Scraps*.

⁶⁸ Med «kritisk» innlemmer han opplysningstidens begrep om *critique*, en postmoderne selvrefleksiv holdning, og en politisk implikasjon om en «critical mass required to make the necessary explosive reaction». Raffaella Baccolini og Tom Moylan, red., *Dark Horizons: Science Fiction and the Dystopian Imagination* (New York: Routledge, 2003), 2.

they exemplify what is needed to transform it».⁶⁹ Det utopiske håpet er ikke bare et håp om at våre samfunn skal unngå å ende opp som «nightmarish versions from fictive worlds», mener Moylan, men et håp om å utvikle faktiske utopiske alternativer i den dystopiske verdenen – en slags «rebellian impulse» som forsøker å finne «traces, scraps, and sometimes horizons of utopian possibility».⁷⁰

Så hva er håpet, den rebelske impulsen, i «Solaris korrigeret»? Vassenden mener håpet i «Solaris korrigeret» finnes ved diktets apokalyptiske slutt, hvor han tror at jeget lastes opp til Solaris.⁷¹ Thorstein Norheim leser også «Solaris korrigeret» som en kritisk dystopi, og mener at hybridpråket er den viktigste bæreren av det utopiske håpet: Det blir en «språkbasert ideologikritikk» som gjør at Rimbereids tekst «utfordrer og kritiserer virkeligheten».⁷² Jeg kommer tilbake til dette, og hva jeg mener gjør diktet til en kritisk dystopi, i analysen.

Sf-diktet «Solaris korrigeret» aktiverer trekk fra cyber- og biopunk, men formen gjør at det skiller seg fra denne typen hard sf, og heller bør forstås som en kritisk dystopi. Jeg kommer tilbake til sjangerbetegnelsen i neste kapittel, da jeg bruker Moylan og den italienske litteraturviteren Raffaella Baccolinis teori om kritiske dystopier som en del av kontekst og teoretisk rammeverk for analysen.

Kapittel 2: Kunnskapssteder, posthumanisme og kritiske dystopier

Jeg vil nå redegjøre for det teoretiske rammeverket og den historiske konteksten jeg bruker for å analysere kunnskapsforståelser i «Solaris korrigeret». Jeg har valgt å inkludere kunnskapshistorisk teori, teori om posthumanisme samt posthumanistiske ideer fra 90- og 00-tallet, i tillegg til en teori om kritiske dystopier. Det første, den franske kunnskapshistorikeren Christian Jacobs teori om kunnskapens steder, muliggjør identifikasjonen av ulike sosiale og materielle tilknytningspunkter for kunnskaper i «Solaris korrigeret» – hvordan de kommuniseres av ulike aktører og formidles gjennom steder. Denne teorien passer godt sammen med Baccolini og Moylans teori om kritiske dystopier, hvor motstridende narrativ utvikles. Jeg vil forsøke å se hvilke kunnskaper disse narrative inneberer. Ved å kombinere kunnskapshistorisk teori og sjangerteori, ønsker jeg å få fram hvordan et sf-dikt kan produsere kunnskapsforståelser i posthumane framtider, som kan (og bør) studeres i et kunnskapshistorisk perspektiv. For å undersøke det posthumane, må jeg naturligvis også ha

---

⁶⁹ Tom Moylan, *Scraps of the Untainted Sky*, 199.

⁷⁰ Moylan, 276; Vassenden, «Hope in the Age of Dystopia», 224.

⁷¹ Vassenden, 240–41.

⁷² Norheim, «'Picts af univrs parallell'», 238.

med teori om posthumanisme. Denne teorien er den amerikanske litteraturviteren Katherine N. Hayles' og den tyske religionshistorikeren Oliver Krügers teori om henholdsvis kybernetisk og teknologisk posthumanisme, Krügers om transhumanisme, samt teori om kritisk posthumanisme, som kommer til uttrykk hos Hayles, (blant annet) vitenskaps- og teknologiforskeren Donna Haraway og den feministiske teoretikeren Karen Barad. Teorien smelter sammen med den historiske konteksten for oppgaven – kybernetisk eller teknologisk posthumanisme,⁷³ transhumanisme og kritisk posthumanisme. Jeg vil her primært rette søkelys mot teknologisk posthumanisme, da dette blir den viktigste konteksten for «Solaris korrigert», og jeg skal vise noen av denne retningens ideer om posthumane framtider. Jeg har valgt å plassere sjangerteorien til sist, da denne oppsummerer hvordan jeg skal bruke de to andre.

2.1 Kunnskapshistorisk perspektiv: Kunnskapens steder

Kunnskap og kunnskapshistorie kan defineres på ulike måter. Christian Jacobs kunnskapshistoriske perspektiv viderefører Michel Foucaults kunnskapshistorie, eller *arkeologi*, som han døpte det på 1960-tallet,⁷⁴ hvor historikerens søkelys ikke rettes mot kunnskapens konseptuelle innhold, men mot de historisk situerte kunnskapssystemene som *former* innholdet, det Foucault kaller «epistemer» eller kunnskapsordener.⁷⁵ Hans radikale historisering forsøker å vise hvordan kategorier som kan oppfattes som naturlige/essensielle, er produsert av historisk konstituerte diskurser.⁷⁶ En historikers oppgave blir dermed å undersøke de sosiale og materielle betingelsene som produserer, ordner og disiplinerer utsagn – som igjen former det mennesker på et gitt sted til en gitt tid antar er sant.

Som Foucault, mener Jacob at kunnskap ikke eksisterer i seg selv: Den er alltid del av artefakter eller er kroppsliggjort i individer, samfunn eller institusjoner.⁷⁷ Der Foucault aldri lagde en historisk metode, legger derimot Jacobs teori opp til en konkret historisk redegjørelse. Kunnskap, ifølge ham, er:

---

⁷³ Katherine Hayles bruker første begrep og Oliver Krüger det andre. Jeg kommer tilbake til dette.

⁷⁴ Se f.eks. Foucault, Michel. *The Order of Things: An Archeology of The Human Sciences*, oversatt av Tavistock Publications Limited (London: Routledge, 1991). Originalutgave utgitt av Editions Gallimard, 1966.

⁷⁵ Foucault, *The Order of Things*, xxii.

⁷⁶ Diskursen (et sett av utsagn) er historisk foranderlig og materiell, den er forbundet med et nettverk av sosiale praksiser, prosesser og prosedyrer – som først og fremst utspiller seg som filtre for hva det er mulig å snakke om, hvordan det er mulig å snakke om det, hvem som har lov til å snakke om det og hvor. Ellen Krefting, «Foucault og kunnskapshistorien», EKUL4000, 25.10.2022.

⁷⁷ Jacobs kunnskapshistoriske perspektiv blander antropologi og mikrohistorie.

... a set of mental tools, discourses, practices, models, and shared representations allowing a society or smaller groups in this society to provide the world they live in with meaning and to act upon it. Knowledge is a way of building a common world, of putting together its manifold dimensions: time, space, visible, in- visible, material, immaterial, physical, metaphysical, nature, living creatures, human beings, and human societies. A particular feature of knowledge is that it may reflect upon itself, about the way it is built up, about its content, about its nature, about its epistemic values, such as truth, falsehood, and certainty.⁷⁸

Kunnskap er altså en måte å bygge en felles verden, og sette sammen dens mange dimensjoner, og slik gi den mening – gjennom felles mentale verktøy, diskurser, praksiser, modeller og delte representasjoner. En så bred definisjon av kunnskap muliggjør storskala sammenligning av kunnskap mellom kulturer og historiske perioder, og innad i samfunn, skriver Jacob. «Knowledge is not a continuous field, but in each society, in each culture, in each historical period, it is divided in different areas, in different parts»,⁷⁹ fortsetter han. Definisjonen åpner derfor opp for å undersøke ulike typer kunnskaper, og ulike kunnskapskategorier som ordner den i «Solaris korrigeret». Jacob gir kun et bestemt trekk ved kunnskap: at den evner å reflektere over seg selv, om egen oppbygning, innhold, natur, samt sine epistemiske verdier, som sannhet, falskhet og sikkerhet.

Kunnskap er materiell, argumenterer Jacob: Den eksisterer verken uten praksisene «that construct it, fix it, and make its circulation and transmission possible» eller uten artefaktene som rommer og formidler den. Artefakter kan både være materielle objekter, som bøker, notatbøker, muntlig diskurs, instrumenter, håndlagde objekter, de kan være immaterielle gester, sosiale evner (*savoir-faire*) og praksiser, eller muntlige og skriftlige utsagn.⁸⁰ Jacob er opptatt av hvilke sosiale og materielle operasjoner – alt fra tekniske og materielle gester til abstrakte og intellektuelle praksiser, styrt av sosiale koder – som konstruerer, kommuniserer og distribuerer kunnskap på ulike steder og til ulike tider.⁸¹ Han plasserer kunnskapens steder inn i fire kategorier. Den første kategorien er alle stedene hvor aktiviteter knyttet til kunnskap finner sted⁸², den andre er selve arbeidsstedet⁸³, tredje er «inskripsjoner» – tegninger, skjemaer, fotografier, tekster – og den fjerde og siste kunnskapssteds-kategorien er praksiser som bygges, fikser, deler og kommuniserer

---

⁷⁸ Christian Jacob, «*Lieux de Savoir: Places and Spaces in the History of Knowledge*», *KNOW: A Journal on the Formation of Knowledge* 1, nr. 1 (mars 2017): 86, <https://doi.org/10.1086/692293>.

⁷⁹ Jacob, 89.

⁸⁰ Jacob, 89.

⁸¹ Jacob, 88.

⁸² Jacob, 96. Som skoler, laboratorier, monasterier, museer og så videre.

⁸³ Jacob, 97. Som bordet, pulten, med tilhørende verktøy, hyller, eller lignende.

kunnskap.⁸⁴ Etter å ha forstått hvilke sosiale og materielle operasjoner som foregår ved disse stedene, kan en begynne å forstå kunnskapen i seg selv.

Min analyse er verken materialhistorisk eller sosialhistorisk, men tekstfokusert – den er et studium av kunnskap som kommer til uttrykk i én tekst. Jeg vil bruke Jacobs teori om kunnskap og kunnskapens steder til å undersøke hvordan ulike aktører konstruerer, kommuniserer og distribuerer ulike typer kunnskap ved konkrete steder i diktverdenen – den nedlagte oljeindustrien i Stavgersand, kroppen og selve språket i diktet. På hvilken måte former aktørene kunnskapssyn gjennom disse stedene? Hvordan bidrar stedene til kunnskapsforståelsen? Jacob stiller spørsmålet: «Why and how does a specific knowledge appear or disappear in a given place or area and not in another one?».⁸⁵ Ved å identifisere kunnskapssteder i diktet, og hvilke kunnskapsprosesser som foregår ved dem, håper jeg å vise hvordan kunnskapen som formuleres, henger sammen med ideer om posthumanisme i diktets utgivelsessamtid. Neste del beskriver nettopp disse ideene.

2.2 Posthumanisme

human (’hyü-men) *adj.* 1. of, belonging to, or typical of the extinct species *Homo sapiens* <the human race> 2. what consisted of or was produced by *Homo sapiens* <human society> *n.* an extinct biped, *Homo sapiens*, characterized by carbon-based anatomy: also HUMAN BEING.⁸⁶

Thomas Blount definerte ordet *posthuman* (på norsk: post-, eller etter-menneske) i sin *Glossographia* i 1656 som en kommende framtid («following or to come, that shall be»)⁸⁷. Det var derimot den amerikanske kulturteoretikeren Ihab Hassan som først introduserte begrepet posthumanisme i sin tekst «Prometheus as Performer: Toward a Posthumanist Culture?», over tre hundre år senere i 1977.⁸⁸ Hassan argumenterte for at den over 500 år gamle europeiske humanismen «transforms itself into what we helplessly must call

---

⁸⁴ Jacob, «*Lieux de Savoir*», 97-98. Praksisene kan være materielle og tekniske, mentale og abstrakte, eller sosiale, med påfølgende interaksjoner, forhandlinger og av og til kontroverser.

⁸⁵ Jacob, 92. Jacob er også opptatt av hvordan kunnskap sirkulerer gjennom kulturer og tidsperioder, og hvilke transformasjoner den går gjennom ved å gå fra å være lokal til å bli global, men for meg er dette spørsmålet det mest relevante.

⁸⁶ Forsiden til *Wired*, 8.04.2000.

⁸⁷ Sitert i Oliver Krüger, *Virtual Immortality - God, Evolution, and the Singularity in Post- and Transhumanism*, 1. utg., bd. 41, Kulturen Der Gesellschaft (Bielefeld, Germany: transcript Verlag, 2021), 92, <https://doi.org/10.14361/9783839450598>. Friggitt 3.04.2023.

⁸⁸ I *Tingenes orden* (1966) argumenterte Michel Foucault for det samme, og Hassan siterer ham: «Man is neither the oldest nor the most constant problem that has been posed for human knowledge [...] man is an invention of recent date. And one perhaps nearing its end». Ihab Hassan, «Prometheus as Performer: Toward a Posthumanist Culture?», *The Georgia Review* 31, nr. 4 (1977): 846.

posthumanism». Mennesket var i ferd med å endre seg radikalt, og derfor måtte ideen om hva det er, revideres.⁸⁹

Will artificial intelligences supersede the human brain, rectify it, or simply extend its powers? We do not know. But this we do know: artificial intelligences, from the humblest calculator to the most transcendent computer, help to transform the image of man, the concept of the human. They are agents of a new posthumanism ...⁹⁰

Humanismen hadde hevdet at det er en unik og absolutt forskjell mellom mennesker og resten av verdens skapninger: den kartesianske fornuften.⁹¹ Det som gjorde mennesket enestående, og som dessuten forenet dem, ifølge den franske renessanse-filosofen René Descartes, var fornuft. Hassan, som flere andre,⁹² pekte på at kunstig intelligens var i ferd med å endre den humanistiske forståelsen av mennesket. Kunstig intelligens (KI) – fra den mest «ydmyke kalkulator» til den mest «transcenderende datamaskin» – var i ferd med å utfordre synet på menneskelig intelligens som unik, og erstatte det humanistiske bildet på mennesket med et posthumanistisk.

Rundt overgangen til det 21. århundret oppsto en mengde verk som engasjerte seg i aspekter ved posthumanisme.⁹³ Engasjementet bør ses i sammenheng med den store interessen for kroppen i akademia og kulturen generelt i vestlige samfunn fra slutten av 80-tallet til 2010-tallet, slik Brian Turner påpekte i 2010. Turner mener 90-tallet var en overgangsperiode – med dens framvoksende genteknologi⁹⁴ og informasjonsteknologi – hvor humanismens kroppssyn utfordres av den posthumanistiske. De nye teknologiene førte til at kroppen kunne kodes og dechiffreres.⁹⁵

Flere pekte derfor på kybernetikken, kommunikasjonsvitenskapen som hadde blitt en av de betydeligste vitenskapene i vesten i etterkrigstiden, som en drivkraft bak den posthumanistiske menneskeforståelsen. I 1997 skrev journalist Franz Rottensteiner et essay

---

⁸⁹ Hassan, «Prometheus as Performer», 834, 843–50.

⁹⁰ Passasjen er fra en forelesning Hassan holdt i 1976, sitert i Krüger, *Virtual Immortality*, 41:93.

⁹¹ Lars Schmeink, *Biopunk Dystopias* (Liverpool: Liverpool University Press, 2017), 30, <https://doi.org/10.5949/liverpool/9781781383766.003.0002>. Schmeink siterer Neil Badmingtons forklaring av Descartes' argument: «Reason belongs solely to the human and, as such, serves to unite the human race. 'We' may have different types of bodies, but because reason is a property of the mind, deep down 'we' are all the same' (*Posthumanism 4*)».

⁹² Hassan siterer også Elisabeth M. Borghese, som i *Center Magazine* i 1973 påpekte hvordan teknologi endret forståelsen av mennesket. Hassan, «Prometheus as Performer», 845.

⁹³ Schmeink, *Biopunk Dystopias*, 40.

⁹⁴ Tanker om genteknologiens innflytelse på mennesket ble belyst i Jürgen Habermas' og Francis Fukuyamas' bøker, henholdsvis *The Future of Human Nature* (2001) og *Our Posthuman Future* (2001). Forfatterne peker mot framtiden og knytter posthumaniteten til genteknologien og naturbegrepet, mer enn informasjonsteknologi og kybernetikk, i motsetning til Hayles. Hartvedt, «Selvkontroll og selvutslettelse. Kropp og frigjøringskritikk i Michel Houellebecqs *De grunnleggende bestanddeler*», 17-18.

⁹⁵ Bryan S. Turner, «The Turn of the Body», i *Routledge Handbook of Body Studies*, Red. Bryan S. Turner (London and New York: Routledge, 2012), 30; Hartvedt, «Selvkontroll og selvutslettelse», 18.

om sammenkoblingen, og den amerikanske litteraturviteren Katherine N. Hayles fulgte opp med samme tematikk i boka *How We Became Posthuman* (1999). Hayles setter kybernetikken (og mer spesifikt Macy-konferansene fra 1943-1954, hvor anerkjente forskere møttes årlig og utviklet det nye fagfeltet) som startpunktet for en fortelling om hvordan informasjon ble «disembodied», eller fjernet fra materialitet.⁹⁶ Kybernetikk, som har røtter i det greske ordet for styrmann, handlet om informasjon, kontroll og kommunikasjon, og kybernetikerne argumenterte for å bryte ned det de så på som falske dikotomier mellom sinn og materie, menneske og ikke-menneske, det organiske og det mekaniske.⁹⁷ Norbert Wiener hevdet i 1954 at det var teoretisk mulig å telegrafere et menneske, ved å avlese menneskehjernen og transportere informasjonen fra denne over på en datamaskin. Hans Moravec bygde på samme antakelser i *Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence* (1988), da han beskrev en «avlesning» av en menneskehjerne og en påfølgende transportering av informasjonen fra denne over på en datamaskin.⁹⁸ Moravec populariserte ideen om hjerneskaningen.⁹⁹ (Jeg kommer tilbake til dette om litt.)

«[A] defining characteristic of the present cultural moment is the belief that information can circulate unchanged among different material substrates», skriver Hayles – for eksempel mellom menneskekroppen og materialet til en datamaskin. Kybernetikken bidro nemlig til et syn på mennesket som først og fremst «information-processing-entities», mener Hayles, *essensielt* like intelligente maskiner.¹⁰⁰ Hayles definerer informasjon i det posthumane som «mønstre og tilfeldigheter», i motsetning til nærvær til den materielle verdenen den er en del av og beskriver: Informasjon bestemmes av den sannsynlige fordelingen av kodingselementer som komponerer en beskjed – i en organisme eller i en maskin.¹⁰¹ «In the posthuman, there are no essential differences or absolute demarcations between bodily existence and computer simulation, cybernetic mechanism and biological organism, robot teleology and human goals», forklarer hun.¹⁰² Derav: postmennesker.

I motsetning til humanismen, forstår altså posthumanismen menneskelig essens som «beregninger» og informasjonsprosesser, og ser på bevissthet som et epifenomen av dette.

---

⁹⁶ Hayles viser her til at denne historien er sentral i hva Arthur Kroker i 1996 kalte «the flesh-eating 90s».

⁹⁷ Hayles, *How We Became Posthuman*, 8; Geoffrey C. Bowker, *Memory Practices in the Sciences* (Cambridge, Massachusetts og London: The MIT Press, 2005), 87.

⁹⁸ Hayles, 103-104. Hayles skriver at produsentene av filmen *Star Trek* opererer ut fra lignende premisser da de forestilte seg at kroppen kan av-materialiseres til et informasjonsmønster og re-materialiseres, uten endring, på et helt annet sted.

⁹⁹ Krüger, *Virtual Immortality*, 41:16.

¹⁰⁰ Hayles, *How We Became Posthuman*, 7.

¹⁰¹ Hayles, 18, 25. Hayles viser til informasjonsteori.

¹⁰² Hayles, 3. Hayles skriver senere at bare det å bruke e-post «already problematizes thinking of the body as a self-evident physicality». Hayles, 27.

Hayles mener sistnevnte dermed har dekonstruert førstnevnte (med sitt rasjonelle subjekt). Likevel er posthumanismen en forlengelse av humanismen i vektleggingen av kognisjon for menneskelig essens og forståelsen av kroppen et medium for tanke/informasjon.

Posthumanister forstår kroppen som en protese vi alle lærer å kunne manipulere, slik at det å utvide eller erstatte kroppen med andre proteser blir en forlengelse av en prosess som starter når vi blir født. Felles for både det liberal-humanistiske prosjektet og det posthumanistiske prosjektet er et «utsletting av kroppen», mener Hayles.¹⁰³

I boka *Virtual Immortality: God, Evolution, and the Singularity in Post- and Transhumanism* (2021) skriver den tyske religionshistorikeren Oliver Krüger at Hayles med *How We Became Posthuman* hadde «teased out the core of posthumanist logic: Humans can be defined as an intelligent machine and is therefore replaceable by one».¹⁰⁴ Det Hayles kaller posthumanisme, noen steder «kybernetisk posthumanisme»,¹⁰⁵ definerer Krüger som «teknologisk posthumanisme». Han skriver: «I prefer the term technological posthumanism as this is always technocentric, i.e. according to posthumanist reasoning technological progress determines the values and the goals of life, not the other way around».¹⁰⁶ Krüger bruker begrepet om forfattere som fra omtrent midten av 1980-tallet har argumentert for kunstig intelligens' erstatning av mennesket.¹⁰⁷ Som Hayles er han opptatt av at denne typen posthumanisme er preget av kybernetikken i sin forståelse av forholdet mellom sinn og materie, kropp og sjel, og definisjonen av liv og intelligens. Videre mener Krüger at teknologisk posthumanisme ser menneskehetens og humanismens mål som utdaterte – ikke fordi idealene er det, men som følge av ineffektivitet. Bevegelsen argumenterer for at framtidig KI vil effektivisere både arbeidsprestasjoner og kunnskapsoppnåelse.¹⁰⁸ Krüger mener også at teknologisk posthumanisme gjenfortolker menneskelighet og teknologi med referanse til førmoderne idéhistoriske begreper om for eksempel determinisme og frelse: «We are thus faced with a close entanglement of scientific, philosophical, and religious ideas».¹⁰⁹

---

¹⁰³ Hayles, *How We Became Posthuman*, 5. Hayles viser til idéhistorikeren C.B. MacPherson, som i 1962 hevdet at posthumanismen fjerner det «naturlige selvet» til menneskeindividet: «The posthuman subject is an amalgam, a collection of heterogenous components, a material-information entity whose boundaries undergo continuous construction and reconstruction». Hayles, *How We Became Posthuman*, 3; C. B. MacPherson, *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke* (Oxford University Press, 1962), 3. Hun skriver også: «To the extent that the posthuman constructs embodiment as the instantiation of thought/information, it continues the liberal tradition rather than disrupts it». Hayles, 5.

¹⁰⁴ Krüger, *Virtual Immortality*, 41:95.

¹⁰⁵ F.eks: Hayles, *How We Became Posthuman*, 6.

¹⁰⁶ Krüger, *Virtual Immortality*, 41:20–21.

¹⁰⁷ Krüger, 41:61.

¹⁰⁸ Krüger, 41:312.

¹⁰⁹ Krüger, 41:115. Bowker argumenterer for det samme. Bowker, *Memory Practices in the Sciences*, 89.

Teknologisk posthumanisme må skilles fra transhumanisme,¹¹⁰ som på en praktisk måte beskjeftiger seg med livsforlengelse og forbedring av mental opptreden på ulike måter,¹¹¹ idet de forestiller de seg muligheten for klinisk udødelighet og samtidig en teknologisk maksimering (eller til og med en radikal bevegelse vekk fra) menneskets biofysiske evner.¹¹² Felles for teknologisk posthumanisme og transhumanisme er synet på kroppen som et manipulerbart medium, som eksisterer uavhengig av informasjonsprosessene i hjernen: Kroppen kan forbedres eller erstattes. Likevel, mens transhumanistene ser på menneskeheten som framskrittssubjektet,¹¹³ og ønsker å forbedre denne ved hjelp av teknologiske «oppgraderinger», forstår teknologiske posthumanister heller roboter og kunstig intelligens som bærer av evolusjon og framskritt:

In a virtual habitat the immortal existence of humans is only a side effect of the autonomous progress of artificially intelligent, posthuman beings. For humankind to create a posthumanist philosophy that advocates the total annihilation of humans in favour of machine beings, yet fails to guarantee the possibility of attaining immortality, is simply unimaginable. For [technological] posthumanism, the idea of technical immortalization is therefore of central and constitutive importance.¹¹⁴

Mens transhumanister drømmer om å forbedre og, i ytterste konsekvens, gjøre menneskeheten udødelig, drømmer teknologiske posthumanister om – eller i det minste forestiller seg – en framtid der menneskeheten erstattes av udødelige, kunstig intelligente postmennesker. Selv om den autonome utviklingen av KI er målet, blir teknologisk udødelighet for mennesker et grunnleggende trekk ved den teknologisk posthumanistiske ideologien, mener Krüger.

Oppfordringen om å avskaffe mennesket til fordel for kunstig intelligens og roboter, kom først fra Hans Moravec, som slik markerte begynnelsen på teknologisk posthumanisme, skriver Krüger. Morevec drømte som nevnt om muligheten for å overføre menneskelig intelligens til datamaskiner. Ifølge ham ville en virtuell eksistens for mennesket skape et rom for uendelig økende selvrealisering,¹¹⁵ og muliggjøre ikke bare at mennesker kunne unngå

---

¹¹⁰ Krüger, *Virtual Immortality*, 41:61–62. Dette er en (sammensatt) ideologisk bevegelse som først oppsto primært i California på 1960-tallet, og har røtter i futurismen, den psykedeliske bevegelsen og «kryonisering-entusiasme». Kryonisering er nedfrysning av mennesker i håp om de i framtiden skal kunne gjenopplives. Krüger skriver at den sterke tilknytningen mellom kryonisering og transhumanisme illustrerer håpet om teknologisk immortalisering spesielt godt.

¹¹¹ Blant annet ved hjelp av *smart drugs*, livsforlengende dietter, fremrykk i proteseteknologi, muligheter for kryonisering og så videre. Krüger, 41:62.

¹¹² Bodhisattva Chattopadhyay. «The urban in sf», I *Defining the Urban: Interdisciplinary and Professional Perspectives* (2017), 266-279. Frigitt 10.02.2023. 268.

¹¹³ Bevegelsen ivaretar derfor det liberalhumanistiske menneskesynet i høyere grad enn teknologisk posthumanisme.

¹¹⁴ Krüger, *Virtual Immortality*, 41:82.

¹¹⁵ Krüger siterer Moravec: «All personal abilities could then be improved immeasurably and in every possible way. People would be able to sing better than any opera star today and would achieve notable professional success in their virtual existence (...) And, of course, you are better at your job than even your best ever was –

døden ved slutten av deres fysiske liv, men også opprettelsen av en udødelig «nød-kopi» av seg selv mens de fortsatt levde.¹¹⁶ Flere kjente teknologiske posthumanister ble inspirert av Moravec, blant annet Ray Kurzweil. I *The Age of Spirituality* (1999) tok han til orde for å gjøre menneskeheten udødelig ved hjelp av hjerneskaninger, og setter slutten av det 21. århundret som enden på død: «Up until now, our mortality was tied to the longevity of our hardware. When the hardware crashed, that was it ... As we cross the divide to instantiate ourselves into our computational technology, our identity will be based on our evolving mind file. We will be software, not hardware».¹¹⁷ Til nå har altså menneskets *hardware* bundet dem til et dødelig endelikt. Intelligensen vår er derimot udødelig, ifølge Kurzweil, tro mot humanismens kropp- og sinn-dualisme, og ved en overføring av denne til drakten av datamaskinteknologi, blir identiteten vår en udødelig *software*.¹¹⁸

Fysikeren Paul Allen Tipler viste også tydelig kybernetikkens innvirkning på sitt menneskesyn da han i 1995 definerte mennesker som et lukket system av kvantetilstander.¹¹⁹ Et slikt menneskesyn er, ifølge Tipler, en frelse for menneskeheten i møte med «kosmisk ødeleggelse»: «If one accepts the identification ... of 'soul' with a particular computer program or pattern, we could interpret this pattern conservation as 'immortality of the soul'».¹²⁰ Han forestiller seg en gjenoppstandelse av menneskeheten (eller deler av den¹²¹) i et virtuelt rom – noe som må skje før sola slutter å stråle. Tipler har en kalvinistisk tro på predestinasjon: Kun Gud bestemmer hvem som får gjenoppstå i det virtuelle rommet.¹²²

Felles for både Moravec, Kurzweil og Tipler er altså argumentet om teknologisk udødeliggjøring av mennesket – hvis subjekt de forstår som sjelen eller intelligensen, som kan avleses som informasjonsmønstre. En erstatning av menneskekroppen med teknologi – og dermed menneskets intelligens plassert i hjernen med en kunstig intelligens – bar løfte om frelse. De setter alle spesifikke tidspunkt for når erstatningen vil skje, og er slik preget av en

---

better than any flesh and-blood person ever could be». Krüger, 41:221. Henviser til Moravec / Pohl 1993, 72-74; og Lem 2010, 195-196.

¹¹⁶ Krüger, *Virtual Immortality*, 41:221. Henviser til Moravec 1988, 108-111.

¹¹⁷ Krüger, 41:221. K, 221. Krüger henviser til Kurzweil 1999a, 2-4, 53-55, 128-130; Kurzweil 2005, 9, 324-330. Kurzweil trodde ikke at det var nødvendig å ha en fullstendig forståelse av hvordan hjernen fungerer for å gjøre en skanning.

¹¹⁸ Krüger skriver: «In 1990 Kurzweil's grandest prophecy was that a computer will have developed its own consciousness sometime between 2020 and 2070». Krüger, 41:104. (104) Henviser til Kurzweil 1990, 483.

¹¹⁹ Krüger, 41:218. Henviser til Tipler 1995, 31: «... a system is its quantum states ... They thus prove that a human being is a finite state machine, and nothing but a finite state machine».

¹²⁰ Krüger, 41:218. Henviser til Tipler 1995, 237.

¹²¹ Krüger, 41:219-20.

¹²² Krüger, 41:220. Henviser til Tipler 1995, 251.

deterministisk tankegang – og blander slik førmoderne begreper inn i sin nye forståelse av mennesket og teknologi, slik Krüger påpekte.

En annen deterministisk, teknologisk posthumanistisk forestilling handlet om hvordan kunstig intelligens etter hvert ville bli så intelligent at den overgikk menneskelig intelligens. Mens noen mente dette ville være et gode, fryktet andre dette scenariet. I essayet «Technological Singularity» (1993) argumenterte matematiker, informatiker og sf-forfatter Vernor Vinge for at verdens befolkning var den siste versjonen av menneskeheten i sin daværende form, og at posthumaniteten snart ville ta over som en ny æra i menneskehetens historie. «We are on the edge of change comparable to the rise of human life on Earth», skrev han.¹²³ Denne endringen, som Vinge altså kaller «teknologisk singularitet» eller bare «Singulariteten», ville inntreffe en gang mellom 2005 og 2030. Den viktigste katalysatoren var datamaskiner med større intelligens enn den menneskelige, som ville overta styringen av verdens utvikling – en utvikling som ville skje raskere og raskere, slik at også utviklingen av intelligens vil akselerere fortere og fortere. «This change will be a throwing-away of all the human rules, perhaps in the blink of an eye – an exponential runaway beyond any hope of control», varslet Vinge.¹²⁴ Den mest urovekkende konsekvensen av singulariteten, mente han, var at teknologien ikke lenger ville være menneskets «‘tool’ – any more than humans are the tools of rabbits, robins, or chimpanzees». Den posthumane æraen, eller singulariteten, ville resultere i en hersker- og slaverelasjon mellom post-mennesker og mennesker. Mange teoretiske posthumanister har siden drøftet mulighetene for singulariteten.¹²⁵

Disse teknologiske posthumanistiske forestillingene ble viktige kulturelle forestillinger ved overgangen til forrige århundre. Som yrkene til forfatterne over hinner om, var ideene i et slags krysspunkt mellom (natur)vitenskap og – nettopp – science fiction. Sf var en aktiv produsent av (teknologiske) posthumanistiske framtidsscenarioer på slutten av 1900-tallet.¹²⁶ I *How We Became Posthuman* påpeker Hayles hvordan litteratur og vitenskap informerer hverandre: «Culture circulates through science no less than science circulates through culture».¹²⁷ Hun understreker litteraturens betydning i utviklingen av ideer om

---

¹²³ Vernor Vinge. «Technological Singularity» *Whole Earth Review*, Winter 1993, 88+. Gale Academic OneFile Opprinnelig presentert ved VISION-21 Symposium sponset av NASA Lewis Research Center og Ohio Aerospace Institute, 30.-31. mars, 1993. Frigitt 8.02.2023.

¹²⁴ Vinge, «Technological Singularity».

¹²⁵ Se gjennomgang i Ray Kurzweil *The Singularity is Near. When Humans Transcend Biology* (London: Duckworth Overlokk, 2005).

¹²⁶ Se f.eks.: Krüger, *Virtual Immortality*, 41:240-263. Av plasshensyn, og av denne oppgavens natur, har jeg valgt å utelate sf-forestillinger om det posthumane.

¹²⁷ Hayles, *How We Became Posthuman*, 21.

postmennesket,¹²⁸ og kartlegger hvordan disse ideene kommer til syne i den.¹²⁹ Jeg kommer tilbake til noen av disse i analysen.

How We Became Posthuman er også en kritikk av den typen posthumanisme som, ifølge Hayles, anser kroppen som et «tilbehør» og drømmer om teknologisk udødelighet:

If my nightmare is a culture inhabited by posthumans who regard their bodies as fashion accessories rather than the ground of being, my dream is a version of the posthuman that embraces the possibilities of information technologies without being seduced by fantasies of unlimited power and disembodied immortality, that recognizes and celebrates finitude as a condition of human being, and that understands human life as embedded in a material world of great complexity, one on which we depend for our continued survival.¹³⁰

Kritikken hennes inkluderer både kybernetisk posthumanisme, som forstår mennesket som en slags datamaskin, og transhumanisme, hvor teknologi gir boltreplass for drømmen om udødelighet. Hayles ser på kroppen som «the ground of being», og at et menneskeliv er en del av en materiell verden. *How We Became Posthuman* bør ses på som et bidrag i utviklingen av den teoretiske retningen kritisk posthumanisme.¹³¹ Her er posthumanisme en opposent til «the fantasies of disembodiment and autonomy, inherited from humanism itself», slik Cary Wolfe beskrev i 2008.¹³²

Wolfe skrev altså fire år etter utgivelsen av «Solaris korrigert». I 2004 var tankegodset likevel tilstede i kulturen. Både Wolfes og Hayles' ideer bør ses i sammenheng med Donna Haraways kyborg-metafor og begrep om situert kunnskap. I det kjente feministiske, posthumanistiske essayet «A Cyborg Manifesto» (1986) brukte Haraway kyborgens som metafor for sammenvevdheten mellom maskin og organisme, menneske og teknologi.¹³³ I argumentet mot feministisk essensialisme og teknofobi, rettet hun samtidig kritikk mot appliseringen av kybernetikkens «feedback-controlled» systemteorier på en rekke moderne vitenskaper, hvilket oversatte verden til et «kodingsproblem». Bioteknologien hadde eksempelvis ført til at «organisms have ceased to exist as objects of knowledge, giving way to

---

¹²⁸ Litteratur kan belyse problematikker vitenskapelige tekster ikke rommer, som etiske og kulturelle implikasjoner av kybernetisk teori, og litterære tekster «actively shape what technologies mean and what the scientific theories signify in cultural contexts». Hayles, *How We Became Posthuman*, 21.

¹²⁹ Hayles, 247-282.

¹³⁰ Hayles, 6.

¹³¹ Se f.eks. Schmeink, *Biopunk Dystopias*, 40.

¹³² Schmeink, 42. Henviser til Pramod K. Nayar, *Posthumanism*, (Cambridge: Polity Press, 2014), 2.

¹³³ Haraway skildrer kyborgens som «a cybernetic organism, a hybrid of machine and organism, a creature of social reality as well as a creature of fiction», Haraway, Donna. «A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s» (originalt publisert av *Socialist Review*, 1985): 65-107. Hentet fra monoskop.org 25.03.2023.

https://monoskop.org/images/4/4c/Haraway_Donna_1985_A_Manifesto_for_Cyborgs_Science_Technology_and_Socialist_Feminism_in_the_1980s.pdf. 65.

biotic components, i.e. special kinds of information-processing devices».¹³⁴ Her ser vi samme begrep som Hayles brukte om kybernetikkens menneskebegrep: informasjonsprosesserende enheter. Haraway advarer om at kodingen av verden åpnet «et ideologisk rom», for eksempel for teknologisk determinisme. Ved å argumentere for at grensene mellom mennesker og maskin, og mennesker og natur, er uklare, mener Haraway at er vi ansvarlige for maskinen, og vi kan styre utviklingen av den.¹³⁵

Haraway kritiserte videre moderne vitenskaper for å påstå at en objektiv plassering i forhold til et forskningsobjekt, er mulig. Mennesker er alltid kroppslig og materielt plassert i måten en representerer verden, mener hun, og kunnskap som later som at den ikke er situert, er farlig fordi den ikke kan holdes ansvarlig.¹³⁶ Denne ny-materialistiske tilnærmingen til kunnskap er sterkt tilstede i kritisk posthumanistisk epistemologi ved begynnelsen av det 00-tallet. Karen Barad frontet eksempelvis et (kritisk) posthumanistisk, «onto-epistemologisk» kunnskapssyn i 2003:

The separation of epistemology from ontology is a reverberation of a metaphysics that assumes an inherent difference between human and nonhuman, subject and object, mind and body, matter and discourse. Onto-epistemology—the study of practices of knowing in being—is probably a better way to think about the kind of understandings that are needed to come to terms with how specific intra-actions matter.¹³⁷

I dette perspektivet er kroppen en kunnskapsaktør: «We do not obtain knowledge by standing outside of the world; we know because ‘we’ are of the world», mener Barad.¹³⁸ Hennes kunnskapssyn står slik i motsetning til det kybernetisk/teknologisk posthumanistiske, hvor subjekt og kropp er adskilt.¹³⁹

Jeg har nå redegjort for utviklingen av posthumanistiske retninger på slutten av 1900-tallet, særlig teknologisk posthumanisme, med sitt kybernetiske menneskesyn, teknologioptimisme og -determinisme. Dette, i tillegg til de teknologiske posthumanistiske spekulasjonene om posthumane framtider, blir en sentral historisk kontekst for det posthumane i «Solaris korrigeret». Jeg har også vist kritikken av både den teknologisk posthumanismens, transhumanismens og humanismens «utsletting av kroppen», slik Hayles

---

¹³⁴ Haraway, «A Manifesto for Cyborgs», 82.

¹³⁵ Haraway, 99.

¹³⁶ Se Haraway, Donna, «Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective» i *Feminist Studies* 14, no. 3 (1988): 575–99. <https://doi.org/10.2307/3178066>.

¹³⁷ Karen Barad, «Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter», *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 28, nr. 3 (2003): 829.

¹³⁸ Barad, 828.

¹³⁹ Det er verdt å bemerke at mitt kunnskapshistoriske perspektiv tar utgangspunkt i at den materielle verden har betydning for kunnskap. Den tar slik et epistemologisk standpunkt selv, som minner mer om den kritiske posthumanistiske enn det kybernetiske.

formulerte det, i bevegelsen kritisk posthumanisme. Kritisk posthumanismes kroppssyn har et medfølgende kunnskapssyn, hvor kroppen ikke bare ses på som et medium, slik den gjør i kybernetisk eller teknologisk posthumanisme, men som avgjørende for det menneskelige subjekt og kunnskapen det oppnår om verden. Dette vil også bli en vesentlig historisk kontekst for kunnskap i «Solaris korrigert». Vi har altså å gjøre med to vidt forskjellige typer posthumanisme, og i neste del av det teoretiske rammeverket, forklarer jeg teorien som skal hjelpe meg å formulere hvordan diktet tar opp begge deler – og utvikler ulike kunnskapsforståelser.

2.3 Kritiske dystopier

Jeg vil kort redegjøre Baccolini og Moylans definisjon av kritisk dystopi fra introduksjonen av antologien *Dark Horizons: Science Fiction and the Dystopian Imagination*. Ifølge de to begynner en typisk dystopisk tekst *in medias res* i en «terrible new world», som likevel skildres som normal – hvilket skaper en litterær underliggjøring.¹⁴⁰ Den dystopiske teksten bygges videre rundt konstruksjonen av et hovednarrativ, som tilhører den hegemoniske samfunnsordenen, og et motnarrativ preget av motstand mot hovednarrativet.¹⁴¹ Motnarrativet utvikles ved at en karakter, «the dystopian citizen», beveger seg fra en tilsynelatende tilfredshet til å oppleve fremmedgjøring og motstand, og begynner å stille spørsmål ved samfunnet. Hovednarrativet og motnarrativet utspiller seg i fortellingens struktur gjennom en «sosial» og «antisosial» språkbruk. Mens hovednarrativet viser seg i det sosiale språket, som opprettholder det dystopiske samfunnets hegemoniske, sosiale orden, viser motnarrativet seg i en antisosial bruk av dette språket:

Language is a key weapon for the reigning dystopia power structure. ... the process of taking control over the means of language, representation, memory, and interpellation is a crucial weapon and strategy in moving dystopian resistance from an initial consciousness to an action that leads to a climactic event that attempts to change the society.¹⁴²

Det antisosiale språket utvikler seg altså idet den dystopiske karakteren konfronterer det sosiale språket, re-approprierer det, og tar etter hvert kontroll over språklige virkemidler, representasjon, minne og interpellasjon, skriver Baccolini og Moylan – og slik skaper hen altså et antisosialt språk. Og denne prosessen er et uunnværlig våpen og strategi når det kommer til å utvikle den «dystopian resistance» fra en gryende bevissthet om fremmedgjøring

---

¹⁴⁰ Baccolini og Moylan, *Dark Horizons*, 5.

¹⁴¹ Baccolini og Moylan, 5. Se også Moylan, *Scraps of the Untainted Sky*, 148.

¹⁴² Baccolini og Moylan, 5–6.

til en handling – som igjen leder til en «climatic event that attempts to change the society». På denne måten, skriver Baccolini og Moylan, genererer dystopien «its own didactic account in the critical encounter that ensues when the citizen confronts, or is confronted by, the contradictions of the society that is present on the very first page».¹⁴³

Det sosiale og det antisosiale språket viser hvordan dystopien forhandler mellom de historiske antonymiene utopi og anti-utopi, fortsetter Baccolini og Moylan. Ifølge dem utøver sjangeren derfor ofte en type «politically charged hybrid textuality».¹⁴⁴ Selv om de fleste dystopiske tekster er «dystre» og «deprimerende» og presenterer på pessimistisk vis de verst tenkelige samfunnsalternativene, argumenterer Baccolini og Moylan for at kritiske dystopier innebærer en utopisk tendens. Som nevnt i sjangerdiskusjonen i del 1, skjer dette ved at dystopiene ivaretar en håpshorison – eller ved å invitere leseren til å gjøre dette. De kritiske dystopiene har nemlig en tvetydig, åpen slutt, og avviser slik dystopiens tradisjonelle «underkastelse» av karakteren som bærer motnarrativet.¹⁴⁵

«Solaris korrigert» bør ses på som en del av den dystopiske vendingen på begynnelsen av det 21. århundret, som Baccolini og Moylan beskriver,¹⁴⁶ og teorien jeg har beskrevet tjener derfor både som teoretisk rammeverk og kontekst i analysen. Fordi flere andre har lest «Solaris korrigert» som en kritisk dystopi, vil jeg støtte meg på deres tolkninger i min analyse, spesielt Vassendens. Likevel har ingen gjort en kunnskapshistorisk analyse av diktet i en posthumanistisk kontekst. Jeg tror en lesning av diktets posthumane kunnskapssteder i lys av posthumanistisk tenkning i diktets utgivelsessamtid, vil gi nye innsikter om posthumane framtid, om diktet i seg selv, og om kunnskap i det posthumane.

2.4 Posthumane kunnskaper i en kritisk dystopi

Problemstillingen min er: Hva er kunnskap i «Solaris korrigert»? Jeg tar utgangspunkt i Jacobs definisjon av kunnskap og kunnskapens steder for å undersøke dette. Jacob definerte kunnskap som en måte å bygge en felles verden, og sette sammen dens mange dimensjoner, og slik gi den mening – gjennom felles mentale verktøy, diskurser, praksiser, modeller og delte representasjoner. Denne kunnskapen tilhører et historisk og geografisk spesifikt samfunn, eller mindre grupper innad i samfunnet. Jeg vil bruke Jacobs teori om kunnskap og kunnskapssteder til å undersøke hvordan ulike aktører konstruerer, kommuniserer og

---

¹⁴³ Baccolini og Moylan, *Dark Horizons*, 6.

¹⁴⁴ Baccolini og Moylan, 6.

¹⁴⁵ Baccolini og Moylan, 7.

¹⁴⁶ Flere, blant annet Norheim og Vassenden, har påpekt hvordan «Solaris korrigert» er en del av vendingen.

distribuerer ulike typer kunnskap ved konkrete steder i «Solaris korrigeret» – den nedlagte oljeindustrien i Stavgersand, kroppen og selve språket i diktet. På hvilken måte former aktørene kunnskapssyn gjennom disse stedene? Hvordan bidrar stedene til å formidle kunnskapene? Jacob stiller spørsmålet: «Why and how does a specific knowledge appear or disappear in a given place or area and not in another one?» Ved å identifisere kunnskapssteder i diktet, og hvilke kunnskapsprosesser som foregår ved dem, og samtidig vise hvordan det utvikles et hoved- og motnarrativ ved kunnskapsstedene, håper jeg å vise hvordan «Solaris korrigeret» knytter seg til kulturelle forestillinger om det posthumane rundt århundreskiftet.

Kapittel 3: Posthumane kunnskaper i «Solaris korrigeret»

Jeg vil nå analysere hva kunnskap er i «Solaris korrigeret» ved å undersøke tre kunnskapssteder: den nedlagte oljeindustrien utenfor Stavgersands kyst, kroppen og nordsjøspråket. Det er flere årsaker til at jeg har valgt disse kunnskapsstedene. De er alle vesentlige i den posthumane diktverdenen, alle handler om kunnskap, og alle formuleres av to kolliderende narrativ, med påfølgende kolliderende kunnskapssyn. Jeg vil se stedene i lys av Baccolini og Moylans teori om kritiske dystopier, og undersøke hvilke kunnskaper som uttrykkes av hoved- og motnarrativet. Her vil jeg vise hvordan hovednarrativet tar form i et sosialt språk, og representerer den hegemoniske samfunnsordenen i «Solaris korrigeret» – hvilket jeg knytter til den herskende samfunnsgruppen, *skuggane* – og hvordan det lyriske jeget utvikler et motnarrativ, som yter motstand mot hovednarrativet gjennom opprettelsen av et antisosialt språk. Jeg vil videre argumentere for at hovednarrativet bærer med seg tankegods fra teknologisk posthumanisme og, stedvis, transhumanisme, mens motnarrativet inneholder kritikk av dette, og trekker på ideer fra kritisk posthumanisme.

3.1 Oljeindustrien som kunnskapssted

Det posthumane samfunnet i «Solaris korrigeret» er grunnlagt på fortidens nedlagte oljeindustri, og jegets reise ned til den nye verden, *Seifa botten*, bygget i en gammel Ekko-oljebrønn, markerer den posthumane tematikkens klimatiske endepunkt. Hva slags kunnskap konstrueres og kommuniseres ved oljeindustrien i diktet? Jeg vil argumentere for at oljeindustrien rommer og formidler ulike kunnskaper, som jeg knytter til et hovednarrativ, tilhørende den hegemoniske samfunnsordenen i «Solaris korrigeret», altså *skuggane*, og motnarrativet til den dystopiske karakteren, altså jeget. Jeg begynner med hovednarrativet.

3.1.1 «emti brunnar ska naw fyllast»: Skugganes framtidskunnskap

I den nye regionen Stavgersand, som har erstattet Norges gamle oljehovedstad Stavanger (og Sandnes), er kunnskap den mest verdifulle ressursen. De som troner øverst på samfunnhierarkiet er *skuggane*, som også kalles *novledg-humans* (kunnskapsmennesker).¹⁴⁷ De står bak «all konstruktion, production / all nummer, navn / og ideo».¹⁴⁸ Fordi jeget forteller at *skuggane* står bak alle navn, nummer og ideer i samfunnet, virker de som en samfunnsgruppe med autokratisk makt. *Skuggane* forblir mystiske skikkelser i «Solaris korrigeret», og en ikke får vite mer om hvordan de styrer samfunnet. Navnet impliserer i det hele tatt at de *ikke* er øverste styresmakt, men at de nettopp er en *avskygning* av noe annet. Likevel blir de hovedaktører for den hegemoniske samfunnsordenen i «Solaris korrigeret», og presenterer dermed hovednarrativet i det kritiske dystopiske diktet. Språket deres er det Baccolini og Moylan kaller det sosiale språket, som opprettholder det dystopiske samfunnets hegemoniske, sosiale orden. Helt konkret markeres dette språket ofte med «dei seis» – det sosiale språket uttrykkes altså gjennom jeget, hvilket jeg kommer nærmere inn på i tredje analysedel.

Skuggane har «staerkar pow enn all areal- / og materie-eigare. DEIRS pow / er ubegrensat, dei seis», sier jeget.¹⁴⁹ Gjennom sammenligningen med «areal- og materieeiere», knyttes *skugganes* makt til navnet deres, og dermed til *novledg*, altså kunnskap. Hva slags kunnskap er dette? Jeget forklarer hva *skuggane* meddeler om den: De «SEIS: «WI grav i framtiim / og wat wi find af pow / er all wat framtiim som pow er!».¹⁵⁰ Dette er en kryptisk beskjed. *Skuggane* sier at de «graver i framtiden», og det de finner av *pow*, altså makt, er «alt som er mektig framtid». Dette skaper for det første en snodig syllogisme, hvor premissene blir at kunnskapsmenneskene kan oppnå innsikt om framtiden, og idet de spår hva som er mektig i framtiden, *blir* det mektig. Francis Bacons «kunnskap er makt»¹⁵¹ får her bokstavelig betydning, og allusjonen til ytringen understreker framskrittsprosjektet knyttet til *skugganes* kunnskapsutvinning. At *skuggane* «graver» etter kunnskapen, alluderer dessuten til Norges oljeindustri: Som oljeindustrien gjorde i 2004, graver makthaverne i Stavgersand etter ressursene sine – ikke i bakken, men i framtiden. Oljeindustrien skaper her metaforikk for

---

¹⁴⁷ Heretter refererer jeg som oftest til dem som *skuggar*. Jeg tar altså i bruk jegets begrep om dem, ikke deres eget – muligens for å hjelpe jeget i sitt opprør mot den hegemoniske samfunnsordenen i diktet.

¹⁴⁸ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 23.

¹⁴⁹ Rimbereid, 23-24.

¹⁵⁰ Rimbereid, 24.

¹⁵¹ Francis Bacon, *Meditationes Sacrae* (1597). Bacon skrev originalt: «... knowledge itself is a power whereby [man] knoweth». Frigitt fra Wikisource, «Meditationes sacrae», 1.03.2012. https://en.wikisource.org/wiki/Meditationes_sacrae. Frigitt 11.06.2023.

kunnskap, i den sosiale språkdrakten, og kunnskap fremstår som en utvinnbar ressurs. I motsetning til olja – som i år 2480 for lengst er uttømt og oljebrønnene står tomme – er kunnskap utømmelig. Ved å alludere til fortidens oljevirkosomhet, knytter *skuggane* framskrittsprosjektet sitt til det som før var Norges mest inntektsbringende ressurs, men understreker samtidig hvordan deres nåværende ressurs overgår den, ved at den er endeløs. Kunnskap lover evig velstand til dem som besitter den.

Oljeindustrien formidler slik en kunnskap om fortid, nåtid og framtid i *skugganes* sosiale språk, og jeg vil derfor argumentere for at den blir et kunnskapssted, til tross for at den ikke passer inn i Jacobs kunnskapskategorier. Oljeindustrien bærer kun et ekko om fortiden i *skugganes* metaforikk, hvor formålet bak metaforbruken virker å være å fremme deres framskrittsprosjekt. Det viktigste for *skuggane* er framtiden. Nåtiden blir, som fortiden, kun et middel for å grave fram mer kunnskap, mer innsikt om hva framtiden bringer. Vi får ikke så mange direkte meddelelser fra *skuggane* om hva de finner i framtiden. Et sted forteller jeget om hvordan «pics om natt» meddeler at «komplex world er impossibl ou stansa».¹⁵² Ettersom *skuggane* står bak alle ideer i samfunnet, virker det som at denne beskjedne jeget, og tilsynelatende til alle i organic 14.6 eller Stavgersand,¹⁵³ kommer fra dem. Gitt det ultra-teknologiske samfunnet i Stavgersand, insinuerer ordet «komplex» teknologisk kompleksitet – og stadig mer av det. Kunnskapen til *novledg-humans* handler derfor om hvilken teknologi som blir mektig i framtiden.

Skugganes ideer om fortid, nåtid og framtid, er teknosentriske, i den grad at teknologisk framskritt bestemmer verdiene og målene deres i livet, ikke omvendt. Dette er som nevnt Oliver Krügers definisjon på teknologiske posthumanister. Framtidsplanene deres er også i tråd med hva teknologiske posthumanister ved overgangen til det 21. århundret forestilte seg ville skje i en posthuman framtid. *Skuggane* vil overføre menneskene til et virtuelt rom, og menneskelig intelligens til en «hjernemaskin». Igjen blir oljeindustrien et kunnskapssted i hovednarrativet i «Solaris korrigeret» – denne gangen et konkret sted hvor *skuggane* vil plassere kunnskapen sin. Jeget forteller om hvordan «dei emti brunnar ska naw fyllast. / EIN ny, seifa tiim er for lengst startat. / MANG so energic for detta. / WI ska ne emti

---

¹⁵² Rimbereid, «Solaris korrigeret», 17. Jeget funderer på om *drifters* tror at «simpl, umkomplex life / er factual possibl. TROTS / at oren pics om natt jo fortellar / at komplex world impossible ou stansa!». Senere i strofen hentyder jeget at det er *skuggane* som gir informasjonen om at en kompleks verden er uunnngåelig til organic 14.6 sine innbyggere, og dette virker sannsynlig tatt i betraktning at de mater Stavgersands innbyggere med informasjon.

¹⁵³ Jeget skriver bare «oren», som kan tolkes som enten organic 14.6 eller hele byen.

left eftir uss!».¹⁵⁴ *Seifa botten*, denne nye, virtuelle verdenen, skal plasseres i en gammel, tom Ekko-oljebrønn, og bli en ny og siste sjanse for menneskelig eksistens:

EIN slik seifa / world er kan henda / oren sista chans, dei seis. / OM wi ska tenka intelligenten / og seifa uss self, som human existensen, / we haf ou profa wat wi profa kan. / OG difor gaa undr? / GAA undr, gaa ned, gaa i jord. / vid all wat wi haf af novledg! / DER ned, der ska all for human vera, dei seis. / OG must difor profa detta, / om wi ne ska enda her up / undr danger himml / som historic skuggar.¹⁵⁵

Her ser vi det sosiale språket om hvordan menneskene må *profa*, som enten kan forstås som «prøve» eller «bevise», alt det de kan. Enten må menneskene prøve alle muligheter, og *Seifa botten* er da den siste, eller så må de bevise hva de er gode for – at de *kan* klare å komme seg vekk fra den farlige verden på land, med alt «wi» har av kunnskap. I det sosiale språkets patos- og logosfylte retorikk maner *skuggane* uansett til at menneskets hittil akkumulerte kunnskap skal redde dem fra verdens økologiske forfall.

På samme måte som i fremstillingen av kunnskap som overlegent olje, maler det sosiale språket et bilde av det virtuelle livet i *Seifa botten* som bedre enn fysiske menneskesamfunn. Vi ser dette når jeget gjenforteller hva eieren av organic 14.6, Mrs. Chan, har fortalt innbyggerne om Solaris, delen av *Seifa botten* som virtuelt skal kopiere bydelen:

«'DEN er den nyast og best mirror-/ world, den nyast og most healthy of all!' / MIRROR-VORLD: / big topografics vid grass, / staerk constructed sol, fresh air. / OG vid gigant veggjar, vid dukar, / som reflects og co-ensembls / vorld i uppe-dagen, / nearli all vorld samla, i detalj. / FRA all siddys, fra kvar street, bygg, beach, / fra mang og biggast skogs ... DESSA picts kan / endrast, skiftst, kan blandast all eftir wat wi i 14.6 / vil og treng. / SO ven wi gaar gjennom gigantic hallar dept der ned, wi all haf wat / wi af vorld treng ou hafa!»¹⁵⁶

Solaris er den nyeste (som indikerer at «2884» i «Breynmachin BK2884» står for antall forsøk), beste og sunneste *mirror-vorld*, altså «speilverdenen», med gress, en sterk, konstruert sol og *fresh air*. Veggene viser visuelle rekonstruksjoner som *reflects*, altså reflekterer og *co-ensembls* – eller slå sammen deler i én helhet – hele verden i «uppe-dagen», et poetisk bilde på livet over havoverflaten. Innbyggerne kan selv styre hva de vil se på veggene – alt de vil *hafa*, altså ha, av verden, kan de få. Solaris skal speile den tapte verden på land, hvor innbyggerne visuelt både kan gjenskape, men også mikse og trikse i bildene de vil se.

Seifa botten blir bokstavelig talt en verdslig frelse for menneskeheten, hvor reisen ikke går via en stige til himmelen, men med en heis til en gammel Ekko-oljebrønn under havets bunn.¹⁵⁷ Hovednarrativet i «Solaris korrigeret» alluderer dermed sterkt til teknologisk

¹⁵⁴ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 30.

¹⁵⁵ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 31.

¹⁵⁶ Rimbereid, 35-36.

¹⁵⁷ Lindholm påpeker her diktets intertekstuelle relasjoner til *Solaris*, og jeg gjorde det samme i en semesteroppgave: Mens protagonisten i *Solaris* reiser til planeten Solaris med et mystisk «osean» som vitenskapsfolk på jorda forsøker å utnytte, forsøker *skuggane* å utnytte Nordsjøen ved å skape den nye verdenen.

posthumanistiske ideer. Krüger mente bevegelsen blander vitenskapelig, politisk og religiøst språk, og knytter det religiøse blant annet til forståelsen av hvordan kunstig intelligens bærer et løfte om frelse: Ved overføring av menneskelig intelligens i en teknologisk drakt, kunne det teknologiske posthumanister anså som det menneskelige subjektet unngå kjødelig forgjengelighet. Den virtuelle verden trekker på forestillingene om det virtuelle rommet, blant annet fremmet av Paul Tipler, slik jeg viste i kapittel 2. At jeget, rett før hen skal ta heisen til *Seifa botten*, blir spurt om hen tror på gud, skaper en allusjon til Tiplers kalvinistiske frelsesforestilling om det virtuelle rommet som ifølge ham måtte oppstå før sola slutter å stråle. I likhet med Tiplers rom, får deler av menneskeheten gå foran i køen til *Seifa botten*, tilsynelatende de som har nødvendig kunnskap.¹⁵⁸

Enda en allusjon til teknologisk posthumanistiske ideer, skapes gjennom selve sjefsmaskinen i *Seifa botten*: Breynmachin BK2884. Ved å mates med menneskelige hjernenevner, skal BK2884 duplisere menneskene.¹⁵⁹ Hans Moravecs og andre teknologiske posthumanisters framtidsscenario om opplasting av menneskelig intelligens til datamaskiner, får dermed en fiktiv tilblivelse i «Solaris korrigeret». Til grunn for *skugganes* ønske om å skape en virtuell verden med virtuelle menneskekopier, ligger den teknologisk posthumanistiske logikken slik Hayles beskrev den: Menneskets essens er lik en intelligent maskin, og det kan derfor artikuleres som en. Selv om BK2884 bærer med seg et løfte om evig liv for mennesker, men det er ikke den transhumanistiske drømmen vi ser bli til i «Solaris korrigeret», da menneskekroppene skal forsvinne, og KI skal erstatte dem. Maskinen skal regjere som eneveldig hersker i den nye, virtuelle verdenen:

BK2884 er den best master / til ou balansera biosferen, / og den best master af oren / ekonomical world, af taxes, trafficky, sidyplans, / og best master af oren plans for future. / OREN organic- og sidy- / konnections kan ne lefa vidout denna breyn, dei seis. / STOPS BK2884 = / BIG risk for oren practical world.¹⁶⁰

Maskinen beskrives, i den sosiale språkdrakten, som den beste til alle samfunnsmessige oppgaver: å balansere biosfæren, styre økonomi, trafikk og byplanlegging, i tillegg til

---

De intertekstuelle relasjonene til *Solaris* forsterker inntrykket av at ferden er preget av et hovmodig menneskelig forsøk på å kontrollere naturen og egen skjebne. Stine Gudmundsen Bergo, «Å begripe det ubegripelige havet. En intertekstuell analyse av havet i 'Solaris korrigeret' og oseanet i *Solaris*». Institutt for filosofi, idéhistorie, kunsthistorie og klassiske språk, Universitetet i Oslo, 2022; Lindholm, «For aig veit existen af world».

¹⁵⁸ Selv om Mrs. Chan har sikret en plass til hele organic 14.6, kalles jeget til *Seifa botten* fordi hens rørlingskunnskap trengs der. Rimbereid, «Solaris korrigeret», 42. Jeget nevner ikke noe om Shiri har blitt kalt ned, som kan implisere at hennes fotografyrke ikke anses som nødvendig i første (eller noen) omgang.

¹⁵⁹ Rimbereid, 30.

¹⁶⁰ Rimbereid, 30.

framtidspaner.¹⁶¹ Med BK2884 inntreffer teknologisk singularitet, slik Vinge definerte æraen, hvor én datamaskin med supermenneskelig intelligens overtar roret for verdens utvikling. De to siste versene i passasjen over indikerer at *skuggane* er redde for at noen skal sabotere BK2884; den nye verdensherskeren er for dem uunnværlig. Blandingen av teknologioptimisme og -determinisme understreker at det sosiale språket til hovednarrativet i «Solaris korrigert» er teknosentrisk: Teknologisk framskritt avgjør menneskenes mål, ikke omvendt.

Oljeindustrien blir et kunnskapssted i «Solaris korrigert» som brukes av *skuggane* for å formidle sitt kunnskapssyn – og samtidig deres versjon av menneskehetens fortid, nåtid og framtid. Deres teknosentriske kunnskap trekker på ideer fra teknologisk posthumanisme, og skaper en fiktiv oppfyllelse av drømmene om en virtuell verden som sirkulerte i kulturen i diktutgivelsens samtid. *Skuggane* maler et bilde av den virtuelle verden *Seifa botten*, med Solaris og BK2884, som en frelse for menneskeheten, og trekker dermed også på det teknologiske posthumanistiske vitenskapelige, politiske og religiøse språket. «OG difor gaa undr?», spør jeget, og markerer det antisosiale språket. Spørsmålet gir assosiasjoner til verdens undergang, og viser jegets tvil om frelseprosjektet til *skuggane*. Det pipler ut samtidskritikk i forbindelse med den teknologiske posthumanismens vitenskapsoptimisme og teknologideterminisme som skildres i «Solaris korrigert». I neste del vil jeg vise hvordan dette er en del av motnarrativet i diktet.

3.1.2 Tomme brønner og *grease*: Motnarrativets minner og tvil

Det lyriske jeget, fortellerstemmen og hovedkarakteren i «Solaris korrigert», blir tydelig det den italienske litteraturviteren Raffaella Baccolini og Tom Moylan kaller en dystopisk innbygger i Stavgersand. Hen har, som Mønster påpekte, enda refleksiviteten i behold, og viser menneskeligheten sin ved å stille eksistensielle spørsmål. Disse spørsmålene markerer et klart brudd og konfrontasjon med den hegemoniske ordenens narrativ i diktet. Hvordan blir oljeindustrien et kunnskapssted gjennom motnarrativet i «Solaris korrigert», som bidrar til å konstruere, kommunisere og distribuere jegets kunnskap?

I motsetning til *skuggane* er ikke jeget henrykt over mulighetene i *Seifa botten*. Hen er for eksempel bekymret for Shiris framtid i den nye verdenen. Hun er fotograf, og «wat kan

---

¹⁶¹ Dette er oppgavene som trengs, ifølge *skuggane*, vel og merke: Omsorgsyrker, lærere eller andre yrker vi tenker på som samfunnsnødvendige i dag, vil bli unødvendige i *Seifa botten*, da kropper etter hvert vil dø ut.

Shiri der photographic?»¹⁶² Den materielle verden settes av jeget som en antitese til den utelukkende virtuelle verden *skuggane* er i ferd med å skape. Jeget reflekterer over hvordan verden i BK2884 vil bli:

OG wat vil ske den dag wi humans / ne existen meir, men onli / machin BK2884? SELF-REPAIRING / og self-organising? VIL all dessa modellen / bli som oren doyde sjelar, virrande / vidout kroppen omkring der inn / i infinit tiim, / nearli som human i olda vorlden / ein gang tenkat? / WI kan self laga detta naw! / BLIR da denna sista vorld / ein paradis or ein hell?¹⁶³

Jeget lurar på om duplikatene av menneskene inne i hjernemaskinen vil bli som døde sjeler, som skal leve for evig, «virrende» omkring der inne. Hen referer også til ideer fra «olda vorlden», en referanse til verden rundt år 2004, og dermed til teknologisk posthumanistiske forestillinger om opplasting av menneskelig intelligens til maskiner. «WI kan self laga detta naw!» er et innskudd av det sosiale språket, og skiller seg ut fra jegets urolige tanker omkring hva livet i BK2884 vil være. Jegets refleksjoner, tvil og spørsmål konfronterer dette språket, slik Baccolini og Moylan mente at det antisosiale språket i kritiske dystopier gjør. At menneskene vil leve videre i maskinen som «døde sjeler», og spørsmålet om denne «siste verdenen» blir et helvete, motstår *skugganes* utelukkende optimistiske fortelling om *Seifa botten*. Jeget setter slik i tvil de teknologisk posthumanistiske forestillingene fra «olda vorlden», om at kunstig intelligens bør erstatte menneskeheten, selv om det «naw» er mulig i 2480. Forestillingene om framtiden hos jeget, er pessimistiske – i klar kontrast til *skugganes* optimistiske fortellinger.

Jegets antisosiale språk konfronterer også *skugganes* fortelling om BK2884, som utelukkende la vekt på maskinens funksjoner. «MEN wat vul den self tenk an?» spør jeget, «WAT vul den tenk om meg / som ein gong original existen? / VUL den tenk om meg vid luck / or vid sorg?»¹⁶⁴ At jeget tenker på BK2884s følelser, som om den er et menneske, eller i alle fall menneskelignende, og ikke bare en samling av menneskelig intelligens, konfronterer ikke bare *skugganes* frelsefortellingen om *Seifa botten*, men også deres kybernetiske språk om menneske og datamaskin – som «informasjonsprosesserende enheter», slik Hayles definerte det. Kunnskapen *skuggane* gravde fram fram framtiden, og den de mener menneskene må bruke, er en kontrollerende kunnskap for informasjonsprosesserende og kommuniserende systemer, altså en type kybernetisk kunnskap. Jegets spørsmål følelsene til den framtidige

---

¹⁶² Jeget utdyper: «/ HER up kan hu f.ex. pict / den oter aig saa, vid dens vett / pels og pluts! skremd augr. / OG so kan hu taka sine speci tecnic, / photonising siner picts mot olda / lerrets. OG so, photonising / back to normal. SO / den oteren ein andr tyngd faar.» Rimbereid, «Solaris korrigeret», 36.

¹⁶³ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 40.

¹⁶⁴ Rimbereid, 40.

«sjefskontrolløren» av verdens systemer konfronterer det sosiale språket og endrer på meningsinnholdet i det; det påpeker hva *skuggane* har utelatt, hva de har glemt.

I motsetning til *skuggane*, drømmer ikke jeget om evig liv i en virtuell verden. Hen viser snarere en frykt for det høyteknologiske samfunnet omkring seg. Oljeindustrien blir likevel, på samme måte som i hovednarrativet, et sted som formidler minnene om den gamle verden i jegets motnarrativ. Mens de tomme oljebrønnene skal romme *skugganes* framtidsplaner, og skaper symbolikk for deres framskrittsoptimisme, blir de en metafor for jegets mer pessimistiske syn på verden slik den er i 2480. I én diktstrofe minnes jeget å «fara avgarde / til regio London, i hoy hoy speed- / tunnel undr seaen / ovfr platfurmvrak / og olda, emti gassbrunnar / der umkring dark seagrass vexr, / vexr som umkring ein munn vidout ord. / ER *det* historia, eigentl? / EIN munn der onli noko vex / der noko forts bolgjar umkring / det som ein gang var?». Oljebrønnene symboliserer det som en gang var, og jeget sammenligner dem med munnar uten ord. Historie, i jeget språk, blir det tomme, det stemmeløse, det som står igjen av menneskeheten: rester av en industri. Her konfronterer jeget *skugganes* febrilske framskrittssjakt, hvor de tomme oljebrønnene nettopp skal være siste sjanse for menneskeheten, med hva som faktisk er nåtiden: en ødelagt verden, brakt på bane av oljeindustrien som nettopp var et framskrittsprosjekt. Ved å utvise en melankoli over den tapte verden, endrer jeget på meningsinnholdet i metaforen «tom oljebrønn». I motsetning til i *skugganes* narrativ, hvor oljeindustrien produserte deres kunnskap om framtiden, formidler oljeindustrien som kunnskapssted jegets kunnskap om fortiden og nåtiden. Videre, fordi jeget bruker brønnene for å huske, eller fordi tanken på dem får jeget til å huske historien, fungerer oljebrønnene et minnesmerke for jeget i «Solaris korrigeret», og dermed et kunnskapsformidlende artefakt, i tråd med Jacobs teori.

Å gjenopprette minnene av verden slik den var før er en del av strategien til motnarrativet i kritiske dystopier, ifølge Baccolini og Moylan. Det er en måte å skape et alternativ til samfunnet som finnes nå, og til det hegemoniske narrativet om det. Jeget knytter flere ganger historie til fortidens oljeindustri, som når hen beskriver robotene sine. Plutselig utbryter hen: «AIG love / miner rektangl-robots (1200 x 400 x 350 mm)! / OLDA og simpl-mekanical som dei er. DEI er ne onli part af modern modell- / novledg. / DEI er ogso part af old sea, / af old pipes og old grease». Robotene er en del av det gamle havet, gamle rør og gammel *grease*, en allusjon til Nordsjøens fortidige olje. Mens oljebrønnene og oljerørledningene, altså oljeindustriens infrastruktur, blir en metafor for historien i det antisosiale språket, symboliserer olje her det materielle livet. Jeget reflekterer nemlig også om hvordan robotene er avhengige av det klebrige smøremiddelet for å fungere: «MEN vidout

grease / miner robots vul for lengst haf stifna ... / GREASE er links total! / FOR greasen glinsen og glossen / i all flatar / gluen og gliden / i all links og vehickel / og greasen gefr veksande skinn og life. / DU human, so greasen / ven du born!»¹⁶⁵ Robotene ville ha stivnet, blitt livløse, uten olje – dette middelet er «links total», selve koblingen mellom alt i verden, ikke bare mellom maskindeler, men også mellom mennesker, ifølge jeget. Jeget setter det materielle som betingelsen for liv, som igjen konfronterer *skugganes* virtuelle framskrittsprosjekt.

Jegets melankoli over den tapte historien og filosoferinger over det materielles betingelse for liv, konfronterer samfunnet *skuggane* har skapt, hvor den materielle verden synes mindre og mindre viktig. Jegets språk bør ses i lys av kritikk av teknologisk posthumanisme i sin samtid. Hayles kritiserte synet på kroppen som et «tilbehør» for menneskelig intelligens, og drømmen om å erstatte den med en teknologisk drakt. Hun fryktet Moravec og andres drøm om å laste over menneskelig intelligens på en datamaskin, og så den materielle verden som «the ground of being». Ved å trekke fram hvordan alt i den materielle verden henger sammen, utviser jeget lignende ideer som Haraway, som i tillegg til også å sette materialitet som grunnleggende for liv, mente grensene mellom menneske og maskin, samt menneske og natur, er utydelige, og at alle derfor inngår i et samspill.

Thorstein Norheim argumenterte som nevnt for at «Solaris korrigeret» er en kritisk dystopi. Han viser også til Baccolini og Moylans teori i sin analyse, men undersøker ikke de kolliderende narrativene i diktet. Til tross for at han skriver at «kampen mellom makthaverne og systemkritikerne er ofte en kamp om å kontrollere språket»,¹⁶⁶ ser han ikke på forholdet mellom makthaverne og systemkritikerne innad i diktet. Han leser eksempelvis *Seifa botten* som et utopisk element i «Solaris korrigeret».¹⁶⁷ Jeg mener at idet Norheim unngår å se jeget som den dystopiske karakteren som konfronterer det utelukkende teknologioptimistiske sosiale språket til den hegemoniske verdensordenen, går han glipp av å se hvordan jeget representerer det kritiske i diktet, som bæreren av det utopiske håpet.

Oljeindustrien blir et kunnskapssted som rommer og formidler jegets kunnskap om fortid, nåtid og framtid, også i jegets motnarrativ i «Solaris korrigeret». Denne fremstår som en kritikk av *skugganes* framtidsrettede, teknologioptimistiske og -deterministiske kunnskap. Gjennom et antisosialt språk som stiller spørsmål ved og ironiserer over det sosiale språket,

---

¹⁶⁵ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 25.

¹⁶⁶ Norheim, «'Picts af univrs parallell'», 235.

¹⁶⁷ Norheim, 234-235. Norheim inkluderer sitatet hvor jeget spør hva BK2884 vil tenke om hen, som jeg ser som en del av det antisosiale språkets konfrontasjon med det sosiale språket. Norheim unnlater å se dette, idet han likevel mener at BK288 er et utopisk element.

som gjenoppretter minner og restaurerer alternativer til den dystopiske verdenen, tar jeget kontroll over meningsinnholdet i oljeindustrien som en kunnskapsformidlende metafor og kunnskapsoppbevarende plass. Jegets kunnskap som fremgår gjennom oljeindustrien handler om å gjenvinne en hukommelse om det *skuggane* glemmer: at mennesket har ført verden ut i økologisk kollaps, og at det materielle er betingelsen for liv. Det siste trekker på ideer fra kritisk posthumanisme, som nettopp la vekt på det materielles betingelse for liv og kunnskap. Forholdet mellom fortid, nåtid og framtid, og det materielle og immaterielle, fremgår også gjennom det neste kunnskapsstedet jeg skal undersøke.

3.2 Kroppen som kunnskapssted

Kroppen er et vesentlig kunnskapssted i den posthumane verdenen i «Solaris korrigeret». Jeg vil nå redegjøre for hvordan det oppstår to narrativ rundt kroppen, og hvordan kroppen dermed blir et kunnskapssted som rommer *skugganes* og jegets kunnskaper. Jeg begynner igjen med hovednarrativet.

3.2.1 *Nanofingren* og *breytn*: Kroppen som kunnskapsmedium i hovednarrativet

«DER / aig lefr, i 14.6, wi arbeiden / onli vid oren nanofingren, / dei er oren total novledg, wi arbeiden / so litl, 30 minutes a dag. AIG seer an / miner fingren, part of organic 14.6, / men veike, dei er som seagrass ...»¹⁶⁸

I det hyper-teknologiske samfunnet i «Solaris korrigeret» er også teknologi innvevd i menneskekropper, som nevnt innledningsvis. Jeget arbeider kun med sine «nanofingren», slik alle (som arbeider¹⁶⁹) i *organic 14.6* gjør, og hen beskriver dem som deres «totale kunnskap». Kunnskap blir her synonymt med *egenskap* eller *ferdighet*. At de er arbeidernes totale kunnskap, leser jeg som en del av det sosiale språket til den hegemoniske samfunnsordenens narrativ. Altså er det *skugganes* kunnskapsforståelse vi har å gjøre med her. Den hegemoniske samfunnsordenen har skapt alle navn, nummer og ideer i Stavgersand, og mest sannsynlig var det *skuggane* som en gang avgjorde at jegets, og andre arbeideres, kropp skulle innsettes med nanoteknologi.

Hovednarrativet knytter kroppens kunnskap til funksjon og samfunnsmessig nytte – i tråd med *skugganes* teknosentriske opptatthet av fremtiden. Jeget bruker fingrene sine til å kommunisere med robotene i deres arbeidshverdag, hvor de reparerer «hydropipes»

---

¹⁶⁸ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 9.

¹⁶⁹ Innbyggerne i bydelen behøver ikke å arbeide, beskriver hen i løpet av diktet. Rimbereid, 36.

(hydrogen-rørledninger) «i slammen (...) / dept under bolgjerne / undr sidddybridgen».¹⁷⁰ Hen har også «mekanical / novledg»,¹⁷¹ altså mekanisk kunnskap, og «pipe-novledg»,¹⁷² altså kunnskap om rør (til olje, hydrogen og geotermisk energi) – nyttig kunnskap for å holde hjulene i gang i Stavgersand. Likevel, idet hen forteller at fingrene er hens totale kunnskap, virker det som at den mekaniske kunnskapen ikke kan formuleres uten dem, at denne kunnskapen sitter i og distribueres i fingrene. Nanofingrene blir slik et helt konkret kunnskapssted i kroppen til jeget, et posthumant kunnskapssted, som konstruerer, kommuniserer og distribuerer kunnskapen til jeget. Den passer ikke, i likhet med oljeindustrien, inn i Jacobs kunnskapssteds-kategorier. Nanofingrene fremstår som et slags posthumant artefakt, som fungerer som et kybernetisk system: informasjonsprosesserende og kommuniserende, i tillegg til helt internt. Samtidig kommuniserer fingrene kunnskapen til *skuggane* til leseren. Jegets språk om de nyttige evnene og fingrene hen har, er en appropriasjon av det sosiale språket.

Nanoteknologien er en inngripende, biologisk teknologi som gjør at «Solaris korrigeret» aktiverer trekk fra sf-undersjangeren biopunk, en type hard sf, slik jeg hevdet i sjangerdiskusjonen. Dette tydeliggjør for det første hvordan hovednarrativet er bygd rundt naturvitenskapene, slik Darko Suvin satte som et definerende trekk ved sf: De teknologiske novaene og «det harde» ved diktet, faller slik inn i hovednarrativet, en del av den dystopiske verdenen. For det andre peker biopunk-elementet mot 2000-tallets bioteknologiske øyeblikk, som var sterkt preget av nanovitenskap og nanoteknologi,¹⁷³ og i årene før og i 2004 kom en rekke teknologiske gjennombrudd.¹⁷⁴ Flere var bekymret for de etiske konsekvensene av teknologien. Én frykt var at sammenkoblingen av fjernmålingsenheter¹⁷⁵ med storstilt datamaskinkraft, kunne føre til overvåkning, samt samling og distribusjon av informasjon uten tilstrekkelig samtykke.¹⁷⁶ Sett i denne konteksten, kan en tenke seg at jeget har fått nanoteknologiske fingre også fordi *skuggane* gjerne vil overvåke innbyggerne i «Solaris

---

¹⁷⁰ Rimbereid, 10. «Sidddybridgen» betyr bybroen.

¹⁷¹ Rimbereid, 30-31.

¹⁷² Rimbereid, 42.

¹⁷³ Se Schmeink, *Biopunk Dystopias*.

¹⁷⁴ Nanoteknologiske innovasjoner skjedde blant annet innen data-, bio- og ingeniørvitenskap. USA gjorde forskning på nanovitenskap til en nasjonal prioritet i 2001. Bayda S, Adeel M, Tuccinardi T, Cordani M, Rizzolio F. «The History of Nanoscience and Nanotechnology: From Chemical-Physical Applications to Nanomedicine» i *Molecules*, 27. desember 2019, c 27;25(1):112. doi: 10.3390/molecules25010112. PMID: 31892180; PMCID: PMC6982820.

¹⁷⁵ Fjernmålingsenheter betyr enheter som samler informasjon fra noe det ikke er i fysisk kontakt med, for eksempel fly, droner, satellitter eller teleskop.

¹⁷⁶ «Nanoscience and nanotechnologies: opportunities and uncertainties», *The Royal Society & The Royal Academy of Engineering*, juli, 2004. Frigitt 20.052023.

https://royalsociety.org/~media/Royal_Society_Content/policy/publications/2004/9693.pdf

korrigeret». På denne måten er fingrene et kunnskapssted som produserer og distribuerer kunnskap *om* jeget *til* skikkelsene i organic 3.4 og 3.5.

Nanofingrene visker samtidig ut skillene mellom mennesket og teknologi, et trekk ved det posthumane, slik Hayles forklarte. I år 2480 er dette mer bokstavelig enn i 1999. Jegets fingre viser teknologisk posthumanismes og transhumanismens idé om at kroppen kun er et medium for menneskelig intelligens, og at teknologi derfor kunne og/eller burde modifisere den. Mens *skuggane* som vist i forrige del trekker på hovedsakelig teknologisk posthumanistisk tankegods, kommer den transhumanistiske drømmen om teknologisk forbedring av kroppen til syne i nanofingrene. Både trans- og teknologisk posthumanisme utviser ideen om kroppen som et manipulerbart medium, og dette finner vi i beskrivelsene av forholdet mellom *breynd*, altså hjernen, og kroppen, i «Solaris korrigeret».

I tillegg til nanofingrene, er også jegets hjerne et kroppslig kunnskapssted i «Solaris korrigeret». Når jeget forteller om mennesker, skiller hen hele tiden *breynd* og kropp – de to formuleres som separate enheter. For eksempel¹⁷⁷ når hen tenker på «photon-picts» (en type lysbilder) av sin egen kropps indre: «FORVIRRANDE, / aig syns. AT detta intern / exist i meg, som halft mitt, / halft noko annat. SOM om dei lefr / siner eigne lifes i meg? / og ven dei sjuk blir, / kan henda sjuk til det doyande, / min breynd kan ne helpa dei».¹⁷⁸ Før dette uttrykte jeget en fascinasjon over den biologiske kroppen sin, og både fascinasjonen og den påfølgende forvirringen over at hjernen ikke kan hjelpe kroppen dersom den skulle bli syk og døende, viser til humanismens, teknologisk posthumanismes og transhumanismes separasjon av kropp og sinn – og plasseringen av subjektet i det siste (enten subjektet formuleres som frihet fra andres vilje, i den liberalhumanistiske tradisjonen,¹⁷⁹ eller som beregninger i det teknologisk posthumanistiske perspektivet). Jeget anser ikke kroppen som en del av hvem hen er, som sitt *subjekt*, men som en materie som lever sitt eget liv utenfor hjernens kontrolllevner. Hen tenker dessuten ikke på hjernen som en del av den fysiske kroppen, men som noe eksternt den.

Fordi dette viser til en kulturell forståelse av forholdet mellom kropp og hjerne, leser jeg den som en del av hovednarrativet i «Solaris korrigeret». Måten jeget snakker om kroppen, nanofingrene sine og *breynd*, understreker at *skuggane* bærer den kybernetiske menneskeforståelsen som er tilstede i teknologisk posthumanisme fra overgangen til det 21.

---

¹⁷⁷ Eller når hen beskriver hvordan turister besøker Stavgersand for å være i noe av den eneste gjenværende ville naturen i verden, og «BETALEN for at deirs kropp og breynd an ein *wirklig* place / haf verat». Rimbereid, 13.

¹⁷⁸ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 16.

¹⁷⁹ Som nevnt i en fotnote kapittel 2 viderefører transhumanisme det liberalhumanistiske menneskesynet.

århundret. Her er, ifølge Hayles, det menneskelige subjekt redusert til beregninger eller til en informasjonsprosesserende enhet. Hos jeget er hjernen og nanoteknologien det eneste vesentlige ved kroppen: De er det eneste som prosesserer informasjon. At ordet *breynd* også brukes om maskiner, bekrefter *skugganes* syn på mennesket som *essensielt* like intelligente maskiner, slik Hayles og Krüger formulerer som det definerende trekket ved (teknologisk) posthumanisme.

I tillegg til menneskene har nemlig også robotene og BK2884 en *breynd*. Robotenes kollektive *breynd* er abstrakt, forteller jeget, og består av algoritmer.¹⁸⁰ Robotene «veit ne om / kverodder. DEI veit / ne om deirs total systmarbeid, / deirs Kooperationen. / DEI onli veit om seg self / og veit det onli i deirs intern, lukka feedback-/ imago, ergo onli / som robot-existensen», reflekterer jeget.¹⁸¹ Robotenes kunnskap handler bare om dem selv, og eksiterer bare i deres interne, lukkede *feedback*-bilder. Det samme gjelder Breynmachin BK2884. Maskinen skal være et totalt internt system, en total intern intelligens, som bare er avhengig av geotermisk energi. BK2884 har nemlig en stor «kjemisk hjerne» «spred out millom point og point, / millom nevron-nett og nevron-nett, / accumulering seg self i seg self»,¹⁸² forklarer jeget. Menneskene må bare «mata den vid nevrns»: Trolig leser BK2884 informasjonen fra hvert enkelt hjernenevront, for så å kopiere det i sin *software*. På denne måten skal BK2884 som nevnt duplisere menneskeindividene, hvis kroppar en gang skal dø. «SO kan ein modell / af meg lefa der inn, abstract-faktical. / DEN ska ku existen long efr meg. / DEN ska ‘din duplicata aig’ vera, dei seis, / so humans efr meg ku laera meg ou kenna», sier jeget.¹⁸³ I *skugganes* skildring kan mennesket eksistere i BK2884 som udødelig *software*, slik Kurzweil i 1999 forestilte at ville bli mulig ved slutten av dette århundret. Fordi *breynd* gjøres til interaksjonspunktet mellom mennesket og maskin i det sosiale språket i «Solaris korrigeret», oversettes også menneskehjernen i et kybernetisk språk til et lukket *feedback*-system, nøyaktig likt det tilhørende en intelligent maskin.

Jeg har nå analysert hvordan kroppen blir et kunnskapssted i den hegemoniske samfunnsordenens narrativ i «Solaris korrigeret». To spesifikke steder i kroppen, nemlig nanofingrene til jeget, og hjernen, fremstår i diktet som posthumane kunnskapssteder – steder som rommer og formidler *skugganes* teknologiske posthumanistiske ideer. Den

---

¹⁸⁰ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 10.

¹⁸¹ Rimbereid, 18. Hen sier også at de ikke vet om at de kan bli lykkelige, for «all onli intern i dei er» – «MEN aig veit. / Og deirs hemlig luck i meg skinn!».

¹⁸² Rimbereid, 30.

¹⁸³ Rimbereid, 40. Jeget markerer, med klammer, det sosiale språket her: «din duplikate jeg» er en informasjon hen har fått – trolig fra Mrs. Chan. At «mennesker skal kunne lære jeget å kjenne», viser forståelse av prosjektet som viktig for menneskeheten.

transhumanistiske ideen om at menneskekroppen kan modifiseres ved hjelp av teknologi, uttrykkes i nanofingrene. Det er likevel teknologisk posthumanistisk tankegods som dominerer *skugganes* narrativ, idet deres sosiale språk artikulerer mennesket som en intelligent maskin, hvor kroppen kun er et medium, som kan erstattes av en bedre *hardware*, nemlig BK2884. Også gjennom kunnskapsstedet kroppen, utfordrer dikterjeget *skugganes* narrativ, som vi skal se i neste del.

3.2.2 «FOR aig veit existen af world»: Kroppen som kunnskapsaktør i motnarrativet

Nanoteknologien i fingrene til jeget, og den teknologiske verdenen i sin helhet, har tilsynelatende gått på akkord med menneskekroppen i «Solaris korrigert». Jeget ser på fingrene sine, «men veike dei er, som seagrass ...», konstaterer hen ettertenksomt. Ordet «men» markerer et vendepunkt. Selv om arbeiderne i Stavgersand anno 2480 har fått kortere arbeidsdag fordi roboter og KI har erstattet mye menneskelig arbeid, trolig et resultat av samfunnets teknosentriske ideologi, har arbeidernes nye, kunstige evner samtidig gått på bekostning av kroppens tidligere anlegg. Vassenden hevder «Solaris korrigert» er en dystopisk visjon av hvordan arbeideres rettigheter «are dissolved, down to the very last molecule».¹⁸⁴ Jegets «men» og sammenligning av fingrene med sjøgress, som noe fastbundet (til kroppen), men svakt, kan leses som en sorg over den tapte kroppen. Sorgen faller inn i motnarrativet, sammen med sorgen over menneskehetens tomme etterlatelse på jorda, slik jeg viste i forrige analysedel.

Kroppen formidler dermed også jegets kunnskap i «Solaris korrigert». Også ved dette kunnskapsstedet etablerer jeget det antisosiale språket ved gjenopprettelsen av minner, denne gangen om en tid da kroppen var annerledes enn den er nå. Etter at jeget filosoferer om *grease*, som jeg skrev om i delen om oljeindustrien som kunnskapssted, går assosiasjonene videre til et minne fra egen barndom:

KAN hugs: / AT nokon bar meg ovfr skuldr, / kan henda far / halft i svevn, halft vahn, / bar meg gjennom hoy, bolgjande grass / tidli morgning vid vitt ljus / og miner armr hengd ned, / merkat dei so tunge, / som om grass trakk i dei, / electric / greip eftr meg, som om all grass vul ned / meg taka, hafa meg, stela meg / so tung, so tung aig var / og aig ku stola an grasset / som aig ku stola an skuldr / som aig ku stola an all af tyngd / og ein old, gul hus stod der fram / millom trer, ein hus / vid den varm melk i krusen aig sku faa.¹⁸⁵

Jeget minnes hvordan noen (han tror sin far) bar hen over skulderen tidlig en morgen i hvitt lys og gjennom høyt, bølgende gress. Armene hang ned, og jeget uttrykker først en frykt

¹⁸⁴ Vassenden, «Hope in the Age of Dystopia», 238.

¹⁸⁵ Rimbereid, «Solaris korrigert», 25-26.

(enten som hen husker, eller som oppstår nå idet hens minnes) over at gresset trakk hen nedover, som om det ville stjele hen, trekke hen inn i seg. Så oppstår et vendepunkt: Jeget beskriver hvordan hen kunne stole på gresset, slik hen kunne stole på all tyngde. Hen forteller om det gamle huset som ventet på hen der framme, mellom trærne, med et krus med varm melk. Dette minnet skaper en interessant veksling mellom uroen over det fysiske, over tyngden, før jeget liksom husker at det materielle var noe hen kunne stole på. Samtidig oppstår det et inntrykk av at dette, tyngden jeget kjente, er fjern. Jeget beskriver aldri andre sanseintrykk enn visuelle, og en får inntrykk av at jegets sanser er endret, eller, muligens, at hen allerede er i BK2884 når hen forteller.¹⁸⁶ En kan tolke det på ulike måter, men da det overskrider oppgavens omfang og hensikt, skal jeg ikke gå nærmere inn på det.

Sanseminnet er en del av jegets kunnskap, og vektleggingen av følelsene, sansingen protesterer mot *skugganes* kroppslige kunnskap, som de kun knyttet til nanofingrene og *breyrn*. Jeget skaper det Vassenden kaller «cognitive universes»,¹⁸⁷ idet hen reflekterer over *skugganes* verden, i tillegg til robotenes og BK2884, som jeg viste i forrige del. I likhet med robotene og BK2884, er også *skugganes* kunnskap helt intern, noe jeget bemerker sarkastisk: «DEI matar og matar uss / vid deirs unbegrensat pow, dei seis. / TAKK so byr! / FOR aig spor: / WAT er novledg ven / ein ne veit og seer / wat novledg mein og er / outside / eins eigen skugge?».¹⁸⁸ *Skuggane* «mater» innbyggerne i organic 14.6 med den ubegrensede makten, eller kunnskapen, sin. Så skjer et vendepunkt med jegets «TAKK so byr!»: Hen stiller seg skeptisk til hva denne kunnskapen i det hele tatt er, når den er skapt av mennesker som lever adskilt fra andre, «tenkande onli / i deirs eigne tank. PUST onli i eigen pust», og som dermed ikke ser eller vet om annen kunnskap enn sin egen. Jeget yter her motstand mot *skugganes* narrativ, mot at kunnskapen som skal bestemme verdens framtid, skal være en som har oppstått og sirkulerer i lukkede, interne systemer, slik som hos en datamaskin.

Et sted spør jeget: «MEN oren eigen vorld? / ER den ogso onli intern?» Nei, kommer hen fram til, etter å ha fortalt om hvordan robotenes lykke «skinn» i hen idet de kommer forslamma opp av sjøen: «FOR aig veit existen af vorld». «VER kommen den novledg fra?», spør hen seg. Jeget konkluderer: «DEN kommen fra oren skinn», hvor skinn betyr hud. Hen fortsetter: «SKINN smerts og skinn gloden. / SKINN drags uss out af oren self / og mot odder

---

¹⁸⁶ Et sted forteller hen om noen som spruter parfyme på seg selv, og lurer på hvordan det lukter. Selv om jeget snakker om å skilles fra andres hud, nevner hen aldri selve berøringen. Et annet sted sier hen at «gravitation», tyngdekraften, er «det minste wi kan stola an». Hen står altså på bakken. Hen har en kropp, men det virker som at sansene er endret. Rimbereid, «Solaris korrigeret», 27, 21.

¹⁸⁷ Vassenden, «Hope in the Age of Dystopia», 232.

¹⁸⁸ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 24.

humans. / ROBOTS er ne skild out / fra odder, dei haf ne blivt born. / NE skinn skild fra skinn! / DEI haf ne smerts og ne hunger. / OG difor ne novledg?».¹⁸⁹ Huden kjenner smerte og gløder, drar mennesker ut av seg selv og mot andre mennesker, reflekterer jeget. Idet hen setter hud i sammenheng med å bli født, smerte og *hunger*, blir det en metafor for hele menneskets biologiske kropp. I motsetning til robotenes eksistensform, som ikke har blitt til ved fødsel, som ikke har en biologisk kropp, har mennesker en slags kollektiv sameksistens med andre mennesker. Og dermed settes den biologiske menneskekroppen som betingelsen jeget for sin og alle menneskers kunnskap om verden, om at den eksisterer, om noe som finnes utenfor seg selv. Jeget forvirrer Descartes' *cogito, ergo sum* (jeg tenker, altså er jeg): Jeg har en biologisk menneskekropp, og derfor er verden.

Plasseringen av kroppen som grunnlaget for kunnskap om verden rundt, motstår *skugganes* kybernetiske menneskesyn. Mennesker er ikke lukka *feedback*-systemer fordi de har en kropp. Dette viser hvordan motnarrativet i «Solaris korrigert» bærer ideer fra kritikken mot teknologiske posthumanistiske drømmer og tankegods, ideer fra kritisk posthumanisme. Jegets kunnskapsforståelse er dermed i tråd med Hayles' kritikk av utslettelsen av kroppen, som hun så som et fellestrekk mellom kybernetisk posthumanisme og humanisme, og artikuleringen av menneskelig intelligens som en intelligent maskin. Jegets kroppsforståelse minner dessuten om Haraways, og kritisk posthumanismes, forståelse av mennesker som innvevd med andre vesener, med verden rundt. Dette står i sterk kontrast med singulariteten, og selve det kybernetiske menneskesynet. Jegets kunnskapssyn, som uttrykkes gjennom kroppen, gir også gjenklang av Barads ny-materialistiske onto-epistemologi: «knowing in being». Menneskene vil aldri kunne eksistere som seg selv, aldri ha kunnskap om verden lenger, i BK2884. Jeget spekulerer et sted over livet som kroppsløse, virtuelle duplikater: «LETT so lett vul nok dessa duplicats spiik / til kverodder, da dei ne kroppar haf: / 'HAFT ein good natt?' / 'JA, ne draumar!', 'WAT plan du so haf for i dag?' / 'SPIIK vid deg!' / 'OM wat?' / 'OM detta!' / 'OG plan i morgon?' / 'SPIIK vid ein odder ...'».¹⁹⁰ Forestillingen skildrer en klaustrofobisk, kjedelig, og meningsløs tilværelse– i mangelen på kropper. At det ikke er drømmer i jegets spekulasjon, viser at hen setter kroppen som betingelse for dette, for menneskelig fantasi og kreativitet. Nettopp dette kommer jeg tilbake til i neste analysedel.

Ifølge jeget har bare mennesker med kropper en selvrefleksiv kunnskap – en kunnskap som kan reflektere over egen sannhetsverdi, slik Jacob satte som et definerende trekk ved kunnskap. På denne måten utfordrer den posthumane verdenen i «Solaris korrigert» Jacobs

---

¹⁸⁹ Rimbereid, «Solaris korrigert», 18-19.

¹⁹⁰ Rimbereid, 40.

kunnskapsdefinisjonen, gjennom jegets motnarrativ om kroppslig kunnskap. Jeget setter kroppen som betingelse for å kunne vite om noe annet enn seg selv, og for dermed å kunne reflektere over hvorvidt ens egen kunnskap er sann eller ikke. En del av det antisosiale språket skapes gjennom jegets refleksjoner om hvordan verken nanofingrene, robotene, BK2884 og *skuggane* – samfunnets interne, kybernetiske systemer, kan reflektere over egen sannhetsverdi. Dette peker på at Jacobs kunnskapsdefinisjon er skapt for et menneskelig samfunn, ikke postmenneskelig. Jeg kommer tilbake til dette i neste og siste analysedel, hvor språket som kunnskapssted står for tur.

3.3 Språket som kunnskapssted

Det har skjedd mye på språkfronten i Stavangerregionen i Norge mellom 2004 og 2010, vist i det merkelige blandingspråket i «Solaris korrigeret». Hva jeg har kalt nordsjøspråket peker som nevnt mot at nasjonale skiller mellom beboerne omkring feltet er utvisket i en samfunnsstruktur bygget rundt en industri. I denne delen av analysen vil jeg undersøke hvordan nordsjøspråket også blir et posthumant kunnskapssted i «Solaris korrigeret». Jeg vil vise hvordan det narrative til den hegemoniske samfunnsordenen, *skugganes*, utfolder seg gjennom nordsjøspråket, og hvordan motnarrativet til den dystopiske karakteren, det vil si det lyriske jeget, yter motstand mot dette. Jeg vil med dette undersøke hvordan et sosialt og antisosialt språk utvikler seg i nordsjøspråket.¹⁹¹ Først ut er hovednarrativet: På hvilken måte kommer dette til uttrykk gjennom kunnskapsstedet nordsjøspråket? Hvilken kunnskap konstrueres og kommuniseres her?

3.2.1 Det regionale, posthumane skriftspråket – hovednarrativets språk

Det oppstår en umiddelbar fremmedgjøring for leseren i møte med diktspråket i «Solaris korrigeret». Det er som «et fremmedspråk man *nesten* mestrer» – i stedet for å tenke i det fremmede språket, oversetter man fortløpende mellom det fremmede og det kjente. Fremmedgjøringen fører leserens oppmerksomhet mot både språkblandingen og diktspråket,¹⁹² og den understreker at vi befinner oss i en kritisk dystopi.¹⁹³

Den umiddelbare fremmedgjøringen peker mot den dystopiske verdenen, og

---

¹⁹¹ Her er det viktig å understreke at det sosiale og antisosiale språket er en del av mitt teoretiske perspektiv – de er slik en del av de analytiske «brillene» jeg bruker for å studere verket – og blir derfor mitt analytiske objekt, mens nordsjøspråket i «Solaris korrigeret» er det jeg studerer, og er dermed mitt empiriske objekt.

¹⁹² Sejersted og Vassenden, *Lyrisk. En håndbok*, 2011.

¹⁹³ I «Solaris korrigeret» er fremmedgjøringen formmessig i tillegg til innholdsmessig, som argumentert for i sjangerdiskusjonen.

selve nordsjøspråket i «Solaris korrigeret» bør derfor forstås som det sosiale språket, tilhørende den hegemoniske samfunnsordenen i Stavgersand. Samfunnet i byen, som vist i forrige del, er og har blitt styrt på et autokratisk vis, hvor *skuggane* har bestemt alle «namn, nummer og ideo». Dette betyr ikke at de har satt seg ned og laget det nye språket fra bunn – nordsjøspråket viser heller til en gradvis samfunnsutvikling, hvor norsk, og mer spesifikt, stavangerdialekt, har blitt infiltrert av andre språk fra rundt Nordsjøen, for eksempel tysk, nederlandsk og engelsk. Likevel kan en tenke seg at *skuggane* har bestemt viktige begreper i språket, og jeg vil vise hvordan de konstruerer og distribuerer kunnskap i nordsjøspråket.

Per Thomas Andersen pekte som nevnt på hvordan Rimbereid, gjennom hybridspråket, viser sammenknytningen av det lokale og globale i et nært «skjebnefellesskap», hvor det nasjonale samtidig svekkes.¹⁹⁴ I hybridspråket finnes både stavangersk og nasjonale språk rundt Nordsjøen, som tysk og nederlandsk, men særlig engelsk. Det er interessant å merke seg nettopp hvilke ord som kommer fram i hvilken språkdrakt – og fordi jeg ikke kan gjøre en fullstendig analyse av dette her, vil jeg kun nøye meg med å påpeke at *skugganes* begreper ofte er engelske, eller i alle fall engelsklignende. Ord som markeres som en del av det sosiale språket, ved hjelp av markøren «dei seis» eller ved at de kommer som beskjeder til organic 14.6, er for eksempel *novledg, pow, breyn og Breynmachin, kompleks, verden, sidde* og så videre. *Novledg-humans* er dessuten engelsklignende – i motsetning til det stavangerske *skuggar*. Det sosiale språket markeres slik med engelsk. Det markeres også med en global markedslogikk: «sea» og «fish», men «stimar» og «glinsande», «logical» og «speedy», men «svummen» og «kroppar». Det engelske er knytta til ressurser og det målbare, til det som gis verdi av den hegemoniske samfunnsordenen, til det som kan være nyttig i et samfunnsøkonomisk regnskap, ikke det som bare er i seg selv – glinsende, svømmende kropp. (At for eksempel «kropp» ikke har blitt anglifisert, understreker igjen den lave verdien den gis i hovednarrativet.)

Av de få karakterene vi møter i «Solaris korrigeret», er Mrs. Chan det nærmeste vi kommer den hegemoniske samfunnsordenen i Stavgersand. Navnet «Chan» virker kinesisk, og om hun er et menneske eller ikke, skaper det inntrykk av at Kina har en fot godt innenfor det globale verdensherredømmet i 2480. Jegets spekulasjon i hvorvidt Mrs. Chan er en bedrift eller konstruert hjerne, åpner for en tolkning av at «Mrs. Chan» er navnet på en kunstig intelligens, nærmest en *brand* eller en merkevare, som ikke nødvendigvis bare styrer organic

---

¹⁹⁴ Christian Refsum mener «Solaris korrigeret» er «et varsel om kulturelt forfall der (...) norsk blir sløvet og ødelagt av fremmede impulser, men uten at dette fremmede representerer noe selvstendig alternativ». Refsum, «Flerspråklighet i nyere skandinavisk litteratur», 93.

14.6, men også flere andre steder.¹⁹⁵ Andersen skriver om hvordan Norge allerede fra 1970-tallet var et globalisert samfunn, på grunn av avhengigheten av internasjonale investorer på norsk sokkel.¹⁹⁶ Sett sammen med den påvirkningen ny digital kommunikasjonsteknologi hadde på verden i 2004, hvor internasjonale selskaper ofte var eierne,¹⁹⁷ spekulerer «Solaris korrigeret» i global kapitalismes påvirkning på et lokalsamfunn nesten et halvt århundre senere. Nordsjøspråket blir en forestilling om hvilken framtid de nye digitale kommunikasjonsteknologiene kunne muliggjøre – hvor skiller mellom nasjoner og det lokale utviskes i en hybrid form. Det tar meg videre til neste aspekt ved nordsjøspråket: Det er et posthumant språk, hvor grensene mellom teknologi og menneske er svært vanskelig å skille. Hvorfra skriver jeget, og med hva?

Nordsjøspråket er for det første et skriftspråk, tydeliggjort av blandingen av de ulike blandingspråkenes grammatiske regler, (som doble a-er, som skal uttales «å»). Videre er det et effektivt språk – hvor ord er forkortet, vokaler har forsvunnet. Stavanger og Sandnes har tilsynelatende blitt til Stavangersand, og så til «Stavgersand» (som også fjerner det lokale i det nye, globaliserte stedet). «Simpl» istedenfor simpel, «forts» istedenfor *fortsatt*, «f.ex» istedenfor *for eksempel*, og «pict» istedenfor *bilde* og også istedenfor *avbilde* eller *picture*. Dette peker mot en digitalisering, hvor kommunikasjonens effektivitet har endret på ordenes form. At det første ordet i hver setning, uten unntak, står i blokkbokstaver, virker som en form for digital koding.¹⁹⁸ Det skaper et inntrykk av at leseren skal tolke diktet som *mediert* gjennom en eller annen form for kodende teknologi. Er det jeget som er denne teknologien, eller er det noe utenfor hen, som hen bruker til å nedtegne diktet? Muligens er det jegets nanoteknologiske fingre som er mediet. Hen bruker dem som verktøy til å kommunisere med robotene, så hvorfor ikke også til å kommunisere med leseren, til å nedtegne et dikt? Eller er det BK2884 som kommuniserer, dersom vi følger en lesning av jeget som allerede lastet opp til maskinen, slik Vassenden argumenterer for? Blokkbokstavene skaper uansett inntrykk av en automatisk koding – som autokorrektur i et Word-dokument eller på en smarttelefon.

Nordsjøspråket i «Solaris korrigeret» understreker derfor at grensene mellom menneske og datamaskin er svært vanskelige å skille i den dystopiske verdensordenen. Det fortelles verken om bøker, datamaskiner eller penn og papir i «Solaris korrigeret»: De eneste

---

¹⁹⁵ BK2884 skal som nevnt styre byplanlegging, økonomi og framtidsplaner, samt «biobalansera biosferen», så det er logisk å tenke, som jeget, at *organics* og Stavgersand allerede helt eller delvis styres av kunstig intelligens.

¹⁹⁶ Andersen, «Kosmopolitisme og postnationalisme i nyere norsk litteratur», 35.

¹⁹⁷ Eksempler på internettelskaper er Yahoo, lansert i 1994, Google, offisielt lansert i 1998, det sosiale mediet Myspace, lansert i 2003.

¹⁹⁸ Det er ingen, så vidt meg bemerket, som har påpekt dette før, men jeg synes det nettopp er verdt å bemerke.

kunnskapsmediene i Stavgersand, er teknologiske, som skjermer og nanofingre. Teknologien har altså endret på språket i «Solaris korrigeret», og dette endrer igjen kunnskapen som konstrueres og distribueres ut fra det. Hayles beskrev postmennesket som en informasjonsprosesserende enhet, og informasjon som mønster/tilfeldighet. Dette gjelder også språket: Det opererer ut fra mønstre og tilfeldigheter. Sf-teoretikeren John Rieder viser til dette når han argumenterer for at det lingvistiske subjekt i det posthumane ikke lenger produserer sannhet i tråd med «some regime of referential signification», altså for å representere verden, «but rather as a quasi-grammatical, structural effect» av mønstre.¹⁹⁹ Han bygger også på Csicsery-Ronays påstand fra 1991 om at kommunikasjonsteknologien hadde gjort alt ved det menneskelige liv til et aspekt ved en «cybernetic control model».²⁰⁰ Rieder mener det menneskelige subjektet mister autoritet over seg selv i det posthumane: Det forsvinner inn i en lingvistisk meningskjede, «because the speaking human subject is no longer being identified with a body that originates a voice but with a position or function within language».²⁰¹ Nordsjøspråket er et posthumant språk hvor det lingvistiske subjekt ikke har autoritet over seg selv, og kun fungerer som en funksjon i språket. Jeget kan ikke identifiseres med en kropp eller et sted hvorfra det snakker, og nettopp uvissheten om dette gjør at det jeget sier, ikke helt kan stoles på, slik jeget mener mennesket kan stole på tyngdekraften.²⁰² Nordsjøspråket åpner for at hele diktet er konstruert av en maskin og ikke jeget, og denne tvetydigheten fører til at Jacobs definerende trekk ved kunnskap – som dens evne til å selvrefleksjon, blant annet om egen sannhetsverdi – heller ikke her strekker til i det posthumane samfunnet i «Solaris korrigeret». Likevel er det elementer ved nordsjøspråket som likevel holder fast ved nærværet til et snakkende subjekt, som taler fra et spesifikt sted, som vi skal se i neste del.

Nordsjøspråket peker på hvordan *skuggane* har styrt Stavgersand, hva slags språk denne verdenen har muliggjort. Språket formidler dermed kunnskap om *skuggane* – og hvilken kunnskap de har latt dominere i samfunnsutviklingen, altså den teknologiske, og også globale og kapitalistiske. Det sosiale språket i nordsjøspråket, fortelles likevel gjennom jeget,

---

¹⁹⁹ Rieder, John, «Theorizing SF: Science Fiction Studies since 2000» i *The Cambridge History of Science Fiction*, red. av Gerry Canavan og Eric Carl Link (Cambridge: Cambridge University Press, 2019), 741-755. 750.

²⁰⁰ Csicsery-Ronay skrev: «The development of communication-technologies and culture surrounding them has transformed every conceivable aspect of human and terrestrial life into an aspect of cybernetic control model». Sitatet viser hvor enorme ringvirkninger kommunikasjonsteknologi ble oppfattet å ha på verden – teknologien og kulturen rundt hadde gjort «ethvert aspekt» ved menneskelig og verdslig liv til cybernetisk kontrollmodell-aspekt. Istvan Csicsery-Ronay, Jr. «The SF of Theory: Baudrillard and Haraway» i *Science Fiction Studies*, vol. 18, 3, nov. 1991. <https://www.depauw.edu/sfs/backissues/55/icr55art.htm> 11.06.2023. Frigitt 11.06.2023.

²⁰¹ Rieder, «Theorizing SF», 750.

²⁰² Rimbereid, «Solaris korrigeret», 21.

og dermed gjennom motnarrativet. At jeget forteller i diktform blir en sentral del av det antisosiale språkets motstand mot hovednarrativet.

3.2.2 Poesiens opprør i motnarrativet

Hvordan utvikles et antisosialt språk i nordsjøspråket? I denne delen vil jeg se på to ting: hvordan jegets språk – som tross alt er hele diktet – inkluderer stavangerdialekt og er poetisk. Disse to elementene skaper motstand mot hovednarrativet i «Solaris korrigeret».

Fordi det sosiale språket tilhørende hovednarrativet har anglifisert en rekke begreper, virker det som at elementene av stavangersk i nordsjøspråket er en slags sosiolekt i Stavgersand. Jegets bruk av «wi» og «uss» refererer ofte til innbyggerne i organic 14.6 spesifikt,²⁰³ og forteller blant annet at dette viet kaller *novledg-humans* for «skuggar». Dette er et interessant utsagn, for nettopp ordet *skuggar* blir et mot-begrep til det engelsk-aktige *novledg-humans*, som *skuggane* jo kaller seg selv. *Novledg-humans* er slik en del av det sosiale språket, mens *skuggar* faller inn i det antisosiale språket. Begrepet utgjør en direkte motstand mot den hegemoniske verdensordenen. *Skuggar* spiller på psykoanalytikerens Carl Jungs begrep «skygge»,²⁰⁴ en ubevisst del av personligheten, eller selvets følelsesmessige blindpunkt, som projiseres, som arketyper, eller metaforiske sansebildekomplekser, personifisert innen en kollektiv bevissthet. En skygge er videre en person som jukser og lurer folk. Ved bruk av *skuggar* skaper jeget en ironi i språket: disse skikkelsene, som ifølge dem selv produserer og distribuerer mektig kunnskap om framtiden, omgjøres til jukse- og lukkemakere, en slags skyggeside av menneskehetens kollektive personlighet. *Skuggane* framstår dermed også et speil av menneskeheten og dets blindpunkt, og kunnskapen de har, mister all verdi. Jeg har allerede argumentert for at jeget påpeker hvordan *skugganes* kunnskap mangler selvrefleksivitet – i mangel på kontakt med andre mennesker, en annen verden enn sin egen, lukkede, har ikke kunnskapsmenneskene noen evne til å vurdere egen kunnskaps sannhetsverdi. Bruken av *skuggar* er en måte jeget konfronterer det sosiale språket, og tar kontroll over meningsinnholdet, i tråd med Baccolini og Moylans definisjon av den dystopiske innbyggeren.

Selve bruken av stavangerdialekt er også en måte å konfrontere det sosiale språket i Nordsjøspråket. Å ivareta det særegne, lokale og tradisjonelle ved stavangerdialekt, blir en måte å huske på, å minnes alternativet som eksisterte før Stavgersand. («Siddy min», som

---

²⁰³ Se f.eks. Rimbereid, «Solaris korrigeret», 9, 35.

²⁰⁴ Også kjent som dystonisk kompleks, fortrenget ego, eller skygge-arketype.

jeget nostalgisk uttrykker, som «exist nearli ne at all».) At jeget snakker om et «wi» viser at hen skaper en kollektiv motstand mot hovednarrativet – igjen i språket selv. Gjennom jegets dialektbruk plasseres det lingvistiske subjekt i «Solaris korrigert» i et spesifikt geografisk område, og et nærvær mellom jegets ytringer og verden hen beskriver, oppstår. Elementene av stavangersk yter på denne måten en motstand mot det posthumane subjektets mangel på autoritet: Jeget holder fast i nærværet til verden, det helt spesifikke stedet hen kommer fra, og forsvinner *ikke* inn i en lingvistisk meningskjede. I motsetning til Rieders definisjon av det posthumane lingvistiske subjektet, er jeget derfor ikke resultat av mønstre og tilfeldigheter.

En annen måte jeget tar kontroll over meningsinnholdet i språket, er gjennom sjangeren hen skriver i: poesi. Det kreative, kunstneriske, billedlige språket som åpner seg for leserens tolkning, er den språklige antagonist til det effektive, *singulære* (sammensatt av mange språk i ett) nordsjøspråket, hvor engelsk holder hegemonisk makt over hovednarrativets begreper. «Solaris korrigert» blander som nevnt sjangre, inkludert det lyriske epos, den eldste skriftlige sjangeren i vestlig litteraturhistorie. Formen og det poetiske språket ivaretar en litterær tradisjon, og samtidig minner om fortiden, i den posthumane, framtidrettede verdenen jeget lever i. Gjennom kunnskapen hen uttrykker via nordsjøspråket, skaper den dystopiske innbyggeren i «Solaris korrigert» alternativer til den dystopiske verdenen hen befinner seg i. Språket formidler dessuten jegets kreativitet.

Jeget må gjennom en skanning før hen skal ned til *Seifa botten*. Resultatene sier at hen har «ein noko for staerk production / af egne picts», altså en for sterk fantasi.²⁰⁵ Dette er «ein litl defect», sier jeget, og Vassenden peker på at dette er et språk hen har adoptert fra skannerne. Han tolker det som at jeget har «... in other words, the brain of a poet, an artist—or of a dissident». «This is where hope resides, and this is where Solaris is ‘corrected’», konkluderer han.²⁰⁶ Den kollektive intelligensen (eller singulariteten) i Stanislaw Lems roman *Solaris* og Andrej Tarkovskys film med samme navn fra 1972, som er destruktiv og til sist drepande, kan i 2004-diktet muligens manipuleres fra innsiden, ifølge Vassenden. Selv om han ikke det er store sjansene for at jeget gjør opprør fra innsiden av BK2884, mener han at jegets fantasi gir håp om endring ved at jeget kan forestille seg «a different outcome or a different world».²⁰⁷

Vassenden går tilbake til begynnelsen av «Solaris korrigert», hvor han tar til orde for at jeget utfører en *exordium*, altså en retorisk henvendelse eller bønn, til leseren. «If we take

---

²⁰⁵ Rimbereid, «Solaris korrigert», 41.

²⁰⁶ Vassenden, «Hope in the Age of Dystopia», 241.

²⁰⁷ Vassenden, 241.

the possibility of a revolt from the inside seriously, could we not say that the italicized ‘aig’ we are facing on the first pages of this poem is the ‘aig’ speaking from *within* the Solaris?», spør han. Jeg er enig i denne tolkningen. Vassendens konklusjon er at jeget ber leseren om å opprettholde, og til og med gjenstarte, demokratiet. Jeg skal ikke ta stilling til dette her, men jeg tolker jeget om mulig større. Hen ber leseren om å unngå den dystopiske verden hen er en del av, utviklet av en teknosentrisk elites drømmer og deterministiske forestillinger om en stadig mer kompleks verden (som er umulig å stanse). «SO ku aig begg din vorld / begynning, start uss / up igen? KU det! / SKEIMFULL aig er. SO / wat / vul du bli / om wi ku kreip fra / uss til deg?». ²⁰⁸ Motstanden mot den hegemoniske samfunnsordenen i den dystopiske verdenen, har eksistert fra første side i «Solaris korrigeret». En vesentlig del av dette, er at jeget, gjennom poesien, samtidig ivaretar det kjente for leseren – slik Mønster peker på: det «menneskelige» i formen. Selv om jeget aldri utfører noen *handling* i diktet – hen er ingen handlekraftig helt, men heller ettertenksom, følelsesladd og drømmende – virker det som at jeget henvender seg til leseren og ber *dem* om handling. På denne måten griper «Solaris korrigeret» direkte inn i sin tids debatt om det posthumane, og ber leseren skape nye forestillinger om posthumane framtider, og ikke følge teknologiske posthumanisters deterministiske tankegang, men heller være mer som Donna Haraway, og tenke: Mennesket skaper maskinen, og mennesket må holdes ansvarlig for den. ²⁰⁹

Ved å nedtegne, skrive, fortelle, og bruke det språket hen gjør, blir nordsjøspråket i «Solaris korrigeret» et kunnskapssted som rommer og formidler kunnskapen til det lyriske jeget. Jegets bruk av stavangerdialekt og poesi formidler jegets kunnskap om at mennesket ikke kan passe inn i kybernetikkens modell, hvor mennesket ikke er informasjonsprosesserende enheter eller beregninger. Det er i nedtegnelsen av diktet at jeget gjør sitt tydeligste opprør mot *skugganes* hegemoniske orden og narrativ. Med den gjenoppretter hen minner, ivaretar historien og dermed alternativer til det nåværende samfunnet, og viser samtidig det subjektive, kreativ og individuelle, som henvender seg utover seg selv, og er ikke bare koder og tegn, men en kropp – med alt dette innebærer.

3.4 Oppsummering og delkonklusjon

Jeg har forsøkt å besvare problemstillingen min: Hva er kunnskap i «Solaris korrigeret»? For å undersøke dette, har jeg kombinert Christian Jacobs teori om kunnskapssteder med Raffaella

---

²⁰⁸ Rimbereid, «Solaris korrigeret», 9-10.

²⁰⁹ En annen tolkning er at jeget er i BK2884, og snakker utad i diktet – til menneskene som ikke er lastet opp enda.

Baccolini og Tom Moylans teori om kritiske dystopier. Jeg har argumentert for at det oppstår to kolliderende narrativ om kunnskap i «Solaris korrigert» ved tre kunnskapssteder, Stavgersands nedlagte oljeindustri, kroppen og diktspråket: Hovednarrativet til den hegemoniske samfunnsordenen, hvilket jeg har lest som *skuggane*, og motnarrativet til det lyriske jeget, diktets dystopiske karakter. Jeg har argumentert for at begge narrativ trekker på ideer og kulturelle forestillinger fra slutten av 1900-tallet og begynnelsen av 2000-tallet. Mens hovednarrativet inneholder tankegods og forestillinger fra teknologisk posthumanisme, trekker motnarrativets på kunnskapsforståelser fra kritisk posthumanisme. For *skuggane*, den mektigste samfunnsgruppen i Stavgersand, bestemmer teknologisk utvikling målene og verdiene til mennesker, ikke omvendt; de er teknosentriske, slik Oliver Krüger definerer teknologiske posthumanister. Fordi jeg har tolket dem som de viktigste representantene for hovednarrativet i «Solaris korrigert», har jeg lest *skugganes* utsagn som det sosiale språket i diktet. Dette språket skaper en utopisk forestilling om framtidens økende teknologisering, hvor menneskekropper skal erstattes av kunstig intelligens, og virtuell udødelighet oppstår, slik teknologiske posthumanister forestilte seg og drømte om ved overgangen til det 21. århundret. I *skugganes* språk, er mennesket essensielt likt intelligente maskiner: De er informasjonsprosesserende enheter, slik Hayles definerte kybernetikkens menneskesyn som skapte postmennesket. Jegets tvil omkring *skugganes* framtidsplaner og kunnskapsforståelse, blir en ideologikritikk av deres teknologiske posthumanisme. Hen konfronterer *skugganes* sosiale språk ved å rekonstruere minner om fortiden, og dermed huske et alternativ til samtidens dystopiske tilstand, samt ved å sette deres utsagn i tvil gjennom følelsesladde (ofte melankolske og nostalgiske) spørsmål, ironiseringer og refleksjoner. Konfrontasjonen skjer også ved selve fortellingen til jeget i «Solaris korrigert»: Som vist til sist i oppgaven, er jegets nedtegnelse i et lyrisk epos, hvor hen får fram stavangerdialekten, en måte å gi autonomi, autoritet og en lokal tilhørighet til seg selv som et menneskelig subjekt. I det dystopiske posthumane samfunnet som stadig blir mer posthumant, holder det lyriske jeget fast i det menneskelige gjennom diktningen sin. Slik tar jeget kontroll over meningsinnholdet i det sosiale språket, og skaper et antisosialt språk.

4. Avslutning: Kunnskaper i det posthumane

I det offentlige brevet publisert av OpenAI, utvikleren av den kunstig intelligente språkmodellen ChatGPT, avslutter forfatterne med å si at de ikke vil stoppe det de ser som en mulig eksistensiell trussel mot menneskeheten. De begrunner det med at KI vil lede til en «much better world than what we can imagine today (we are already seeing early examples of

this in areas like education, creative work, and personal productivity)». En pause i utviklingen av KI kan dessuten være farlig, ifølge forfatterne, fordi «the upsides are so tremendous». KI er dessuten «inherently part of the technological path we are on, stopping it would require something like a global surveillance regime, and even that isn't guaranteed to work. So we have to get it right».²¹⁰

Etter å ha analysert hvordan det utfolder seg en kamp mellom to narrativ i «Solaris korrigeret», er det noe iøynefallende ved språket til OpenAI: Det minner om *skugganes*, om beskjedene jeget i «Solaris korrigeret» får den herskende samfunnsgruppen i Stavgersand om at en kompleks verden er umulig å stoppe, om at å stoppe BK2884 er en stor risiko for hele verdens framtid. Dette er både en deterministisk idé om at teknologisk utvikling skjer «av seg selv», uavhengig av menneskers vilje, og en teknosentrisk forestilling om at utviklingen alltid vil lede til det beste for menneskeheten. Slik oppstår linjer mellom OpenAI-brevskriverne, hovednarrativet i «Solaris korrigeret» og teknologiske posthumanister på 90- og 00-tallet.

Debatten om kunstig intelligens i dag handler også om syn på menneskelig intelligens. Leirene er, muligens forenklet forklart, de som mener at menneskelig kognisjon bestemmes av interaktive mønstre mellom hjernecellene, mønstre som kan etterlignes av en datamaskin,²¹¹ og de som mener intelligens er *embodied*, altså avhengig materialet som omgir den, i menneskets tilfelle: kroppen.²¹² Så, kort fortalt, fortsatt hovedsakelig om mye av det samme som kommer til syne i «Solaris korrigeret». Oppfattelsene av intelligens henger naturligvis, som vist i denne oppgaven, sammen med oppfattelsen av hva som er et menneske – og hva som skiller oss fra omverdenen, inkludert teknologi. Som Katherine Hayles definerte den (teknologiske) posthumanistiske logikken: Hvis en forstår mennesket som *essensielt* like intelligente maskiner, kan det også erstattes av en slik maskin. Dette gjelder også kunnskap: Teknologioptimismen i dag synes å ligge i at KI (eller KGI²¹³), kan effektivisere kunnskapsutvikling, mens skeptikerne mener den ikke kan sammenlignes med menneskeprodusert kunnskap. Det synes nødvendig å undersøke de historiske betingelsene for de to polene, for synet på hva mennesket er og hvor grensen trekkes mellom oss og maskiner.

Det har jeg forsøkt å gjøre i denne avhandlingen. Jeg har undersøkt hva kunnskap er i

---

²¹⁰ Altman, Brockman og Sutskever, «Governance of superintelligence».

²¹¹ Se f.eks. Sébastien Bubeck et al., «Sparks of Artificial General Intelligence: Early experiments with GPT-4», *Microsoft Research*, 23.04.2023. <https://arxiv.org/pdf/2303.12712.pdf> Frigitt 13.06.2023.

²¹² Se f.eks. Jiannan Xiang et al., «Language Models Meet World Models: Embodied Experiences Enhance Language Models», 18.05.2023. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.10626> Frigitt 13.06.2023.

²¹³ Kunstig generell intelligens er et begrep som brukes om hypotetisk autonom form for kunstig intelligens som er i stand til å utføre mange flere oppgaver en KI kan, som nå er forbeholdt mennesker. Breynmachin BK2884 i «Solaris korrigeret» er dermed en form for KGI.

det posthumane, episke sf-langdiktet «Solaris korrigeret» fra 2004, og sett kunnskaper som kommer til uttrykk i diktet i lys av ulike posthumanistiske retninger rundt overgangen til det 21. århundret. Jeg har kombinert kunnskapshistorisk teori om kunnskapssteder med sjangerteori om kritiske dystopier, og vist hvordan tre kunnskapssteder formidler ulike kunnskaper – som knyttes til kolliderende narrativ i diktet. Jeg har sett *skuggane* som det viktigste talerøret det Raffaella Baccolini og Tom Moylan beskriver som hovednarrativet, og det lyriske jeget som representant for motnarrativet, diktets dystopiske innbygger. Jeget utvikler et antisosialt språk, ved å ta kontroll over og endre på meningsinnholdet i *skugganes* sosiale språk. Slik yter hen motstand mot hovednarrativet, og skaper et alternativ, en håpshorison, til den dystopiske verdenen hen befinner seg i.

Det lyriske jeget og *skugganes* kunnskaper fremgår ved tre steder i «Solaris korrigeret». Disse stedene faller utenfor Jacobs kunnskapssteds-kategorier, men er i tråd med hans definisjon av kunnskap og kunnskapssteder. Jeg valgte dem da de er sentrale steder i diktet generelt og for den posthumane tematikken generelt.

Diktets hybridspråk, nordsjøspråket, har jeg analysert som et kunnskapssted som rommer og formidler kunnskap til leseren om det posthumane i «Solaris korrigeret», og undersøkt hvordan et sosialt og et antisosialt språk utvikles i nordsjøspråket. Selve språket blir det sosiale, og jeg har argumentert for at anglifiseringen av ord som er viktige i hovednarrativet viser hvordan Stavgersand er en globalisert region, hvor det engelske holder hegemonisk makt over sentrale begreper i det sosiale språket. Nordsjøspråkets digitale spor synliggjør hvordan teknologi har infiltrert menneskespråket i år 2840, og på et lingvistisk vis utvisket grensene mellom menneske og teknologi. Nordsjøspråket er derfor et posthumant språk. Dette reduserer jegets autonomi som lingvistisk subjekt, idet språket åpner for at diktet er konstruert av en maskin, og ikke jeget. Slik reduseres også jegets sannhetsverdi. Jeg har derimot argumentert for at jegets antisosiale språk kjemper for å innhente denne sannhetsverdien. For det første ved å bruke stavangerske ord, som viser hens topografiske plassering og slik gir nærvær til verden hen forteller om, og for det andre ved å utføre selve nedtegnelsen av diktet – et lyrisk epos som viser jegets historiske røtter til litteraturhistorien, samt menneskelige kreativitet og beskjeftigelse som poet. Gjennom det antisosiale språket formidles slik jegets kunnskap om menneskelig kunnskap – som historisk og kreativ, og dermed noe annet enn en maskins.

Kroppen i «Solaris korrigeret» forteller også om hovednarrativets og motnarrativets kunnskapssyn. Hovednarrativet plasserer kunnskap i menneskehjernen, hjernene til robotene og BK2884, samt i nanofingrene til jeget, og gjør dem dermed til konkrete kunnskapssteder i

diktet. Stedene rommer og formidler *skugganes* teknologisk posthumanistiske ideer om kroppen som et medium for menneskelig intelligens, og menneskelig og kunstig intelligens som like. Gjennom sorg over svakheten til fingrene sine, setter jeget i tvil hovednarrativets ideer om at teknologiske endringer av kroppen er utelukkende bra – ideene som kommer av deres teknosentriske forståelser av at teknologi effektiviserer og forbedrer mennesket og menneskesamfunn. Jeget utfordrer også *skugganes* kunnskapsforståelse idet hen setter kroppen som selve garantisten for kunnskap – det vil si: kunnskap om verden. Hen kritiserer *skugganes* eksistensielle kunnskap for å være intern, og setter slik likhetstegn mellom deres, robotenes og BK2884 sine kunnskapssystemer – lukkede om seg selv, og derfor uten evne til selvrefleksjon.

Den nedlagte oljeindustrien utenfor Stavgersands kyst fungerer som et kunnskapssted i «Solaris korrigert» som skaper metaforikk om menneskets (fortids- og framtid-) historie, i både hoved- og motnarrativet. Hovednarrativet bruker fortid og nåtid som middel i et framtidsrettet framskrittsprosjekt, mens motnarrativet yter motstand ved å minnes fortiden. Oljeindustrien blir også et fysisk kunnskapssted, et artefakt, som i hovednarrativet skal oppbevare, kommunisere og distribuere det *skuggane* mener er all kunnskap, i framtidsplanene om den nye verdenen *Seifa botten*. Motnarrativet gjør det til et minnesmerke for fortidens oljehistorikk, den snart tapte menneskesivilisasjonen og av verden i økokollaps. Der oljeindustrien kommuniserer hovednarrativets teknosentriske, teknologioptimistiske og -deterministiske, samt immaterielle kunnskap, formidler den også jegets teknologiskeptiske og kritiske kunnskap. Hen rekonstruerer det *skuggane* utelater – bakgrunnen for framtidsplanene, nemlig menneskenes teknologivitenskapelige hybris – og vektlegger det materielle som fundamentet for liv.

Min lesning er en måte å lese et fiksjonsverk i et kunnskapshistorisk perspektiv, hvor dets fiktive elementer kan ses i lys av dets historiske kontekst. Det er dessuten en måte å lese hvordan ulike narrativ kan vise verkets samtidskritiske stemme, dets iboende ideologikritikk. Dette er ikke så lett å dra kjensel på, som vist i Thorstein Norheims analyse av «Solaris korrigert», uten å vise hvordan den kritiske dystopiens dystopiske og utopiske elementer tilhører ulike perspektiver, ulike ideologier, ulike narrativer.

Christian Jacob satte dens evne til å reflektere over egen sannhetsverdi som et definerende trekk ved kunnskap. I denne oppgaven har det blitt klart hvordan denne definisjonen er skapt (naturlig nok) for menneskelige samfunn. Som vist, rommer den ikke all kunnskap i den posthumane verdenen i «Solaris korrigert». For det første som følge av tvetydigheten rundt diktets opphav, skapt gjennom nordsjøspråket: Språket kan være et

resultat av sannsynlighetsberegninger, slik Hayles beskrev informasjon, som mønstre og tilfeldigheter, og dermed sås det tvil rundt jeget som et subjekt, og sannheten i det hen sier. Videre er mye av det som anses som kunnskap i diktet, produsert i interne systemer som ikke kan reflektere over seg selv – *skuggane*, nanofingrene, robotene og BK2884 – og derfor heller ikke egen sannhetsverdi. I hovednarrativet forstås den kybernetiske, teknologiske og funksjonelle, kort sagt: den posthumane, kunnskapen, som verdifull. I det antisosiale språket settes dette kunnskapssynet i tvil. Jeget holder fast i sitt materielle nærvær til verden hen forteller om, og til sitt nærvær til kunnskapen hen uttrykker, og med det holder hen også fast i Jacobs kunnskapsforståelse. I motnarrativet i «Solaris korrigeret» uttrykkes en motstand mot den hegemoniske verdensordenens sidestilling av mennesket og maskin; gjennom jeget knyttes det menneskelige til kroppen, kreativiteten, og evnen til kritisk tenkning.

Spørsmålet om hva kunnskap er i «Solaris korrigeret» blir slik et spørsmål om hva det menneskelige er i diktet. Kunnskap er et sentralt tema i framtidsspekulasjonene i «Solaris korrigeret» fordi det forteller om forholdet mellom mennesker og kunstig intelligens, og om definisjonene av hva som er menneskelig og hva som er kunstig. Debatten rundt KI er ikke ny, og argumentene fra begge hold er omtrent de samme nå som de var i 2004. Spørsmålene folk stiller nå og stilte da, lyder noen lunde: Hva kan denne teknologien gjøre for oss? Hvordan vil den endre oss? På hvilken måte truer den oss? *Kan* KI virkelig kalles intelligent? Like intelligent som oss? På hvilken måte speiler den oss? Kan den gjøre det samme som oss – og bedre? Alle spørsmålene tas opp i «Solaris korrigeret». Jeg vil derfor argumentere for at en forståelse av det posthumane i diktet, og ikke minst den posthumane kunnskapen, blir et bidrag til debatten. Ikke *bare* i 2004s øyeblikk, men også til den teknologiske, vitenskapelige og kulturelle situasjonen nå, som skaper og diskuterer det posthumane. «Solaris korrigeret» bidrar til diskusjonen om hva KI gjør med oss og hva kunnskap egentlig er. Diktet viser også hvordan forestillingene om menneskelig kunnskap kan være vidt forskjellige, og slik hvilke ideer som ligger bak for eksempel OpenAIs beskjed om at utvikling av superintelligens ikke er mulig å stoppe, selv om de selv har utviklet den.

Litteraturliste

- Altman, Sam, Greg Brockman og Ilya Sutskever, «Governance of superintelligence», 22.05.2023. <https://openai.com/blog/governance-of-superintelligence>. Frigitt 11.06.2023.
- Alvsåker, Natalie Myrvold. «'Ja, som om places i 2480 forts sku wiktig vera!' Et blikk på stedsfornemmelse i Øyvind Rimbereids 'Solaris korrigeret'». Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier Universitetet i Bergen, 2019.
- Andersen, Per Thomas. «Kosmopolitisme og postnationalisme i nyere norsk litteratur», *Passage - Tidsskrift for litteratur og kritik* 23, nr. 59 (2. februar 2008), åpnet <https://doi.org/10.7146/pas.v23i59.4091>.
- . *Rimbereids lyrikk: Hendelser og poetiske øyeblikk* (Bergen: Fagbokforlaget, 2018).
- . «The Future Modernism of No-Oil Norway: Øyvind Rimbereid's "Solaris Corrected"», *Humanities* 8, nr. 2 (17. april 2019): 78, <https://doi.org/10.3390/h8020078>.
- . «En felles nåtid – en felles fremtid? En analyse av Øyvind Rimbereids 'Solaris korrigeret'», i *Fortellinger om bærekraftig utvikling*, Books (Universitetsforlaget), 59–84, åpnet 14. juni 2023, <https://doi.org/10.18261/9788215050089-2021-03>.
- Auklend, Morten. «*EIN system total?* Utopier og dystopier i norsk etterkrigslitteratur. Ph.D.-avhandling (Universitetet i Bergen, 2010).
- Bergo, Stine Gudmundsen. «Å begripe det ubegripelige havet. En intertekstuell analyse av havet i 'Solaris korrigeret' og oseanet i *Solaris*». Institutt for filosofi, idéhistorie, kunsthistorie og klassiske språk, Universitetet i Oslo, 2022.
- Bowker, Geoffrey C. *Memory Practices in the Sciences* (Cambridge, Massachusetts og London: The MIT Press, 2005).
- Bubeck, Sébastien, Varun Chandrasekaran, Eldan Ronen, Johannes Gehrke, Eric Horvitz, Ece Kamar, Peter Lee, Tat Yin, Yuanzhi Lee, Scott Li, Harsha Lundberg, Hamid Nori, Marco Palangi, Ribeiro Tulio, Zhang Yi, «Sparks of Artificial General Intelligence: Early experiments with GPT-4», *Microsoft Research*, 23.04.2023. <https://arxiv.org/pdf/2303.12712.pdf> Frigitt 13.06.2023.
- Chattopadhyay, Bodhisattva. «The urban in sf», I *Defining the Urban: Interdisciplinary and Professional Perspectives* (2017), 266-279.
- Chomsky, Noam, Ian Roberts og Jeffrey Watumull, «Noam Chomsky: The False Promise of ChatGPT» i *The New York Times* 8.03.2023.

- <https://www.nytimes.com/2023/03/08/opinion/noam-chomsky-chatgpt-ai.html>. Frigitt 11.06.2023.
- Csicsery-Ronay, Jr., Istvan. «Cyberpunk and Neuromanticism». *Mississippi Review* 16, nr. 2/3 (1988): 266–78.
- . «The SF of Theory: Baudrillard and Haraway» i *Science Fiction Studies*, vol. 18, 3, nov. 1991. <https://www.depauw.edu/sfs/backissues/55/icr55art.htm> 11.06.2023. Frigitt 11.06.2023.
- . «The Seven Beauties of Science Fiction», *Science Fiction Studies*, utgave 70, volum 23, del 3. November 1996. <https://www.depauw.edu/sfs/backissues/70/icr70art.htm>
- Delany, Samuel R. «About 5,750 words», *The Jewel-Hinged Jaw: Notes on the Language of Science Fiction*, 1-15. Førsteutgave 1978 (Middletown, CT: Wesleyan University Press, 2009).
- Foucault, Michel. *The Order of Things: An Archeology of The Human Sciences*, oversatt av Tavistock Publications Limited (London: Routledge, 1991). Originalutgave utgitt av Editions Gallimard, 1966.
- Future of Life Institute, «Pause Giant AI Experiments: An Open Letter», 22.05.2023. <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/>. Frigitt 11.06.2023.
- Hallberg, Anna. «‘WAT wi da reflecten, halft or heilt?’ - om möjligheter och umöjligheter i Rimbereids poesi», *Nordisk Samtidspoesi - Særlig Øyvind Rimbereids forfatterskap*, redigert av Ole Karlsen: 173-181 (Vallset: Oplandske bokforlag, 2014).
- Hartvedt, Eilif Guldvog. «Selvkontroll og selvutslettelse. Kropp og frigjøringskritikk i Michel Houellebecqs *De grunnleggende bestanddeler*», Institutt for filosofi, idéhistorie, kunsthistorie og klassiske språk, Universitetet i Oslo, 2021.
- Haraway, Donna. «A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s» (originalt publisert av *Socialist Review*, 1985): 65-107. Hentet fra monoskop.org 25.03.2023. https://monoskop.org/images/4/4c/Haraway_Donna_1985_A_Manifesto_for_Cyborgs_Science_Technology_and_Socialist_Feminism_in_the_1980s.pdf
- . «Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective» i *Feminist Studies* 14, no. 3 (1988): 575–99. <https://doi.org/10.2307/3178066>
- Hassan, Ihab. «Prometheus as Performer: Toward a Posthumanist Culture?» i *The Georgia Review* 31, no. 4 (1977): 830–50. 843.

- Hayles, Katherine N. *How We Became Posthuman. Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics*. (Chicago og London: The University of Chicago Press, 1999).
- Jacob, Christian. «*Lieux de Savoir: Places and Spaces in the History of Knowledge*». *KNOW: A Journal on the Formation of Knowledge* 1, nr. 1 (mars 2017): 85–102.
<https://doi.org/10.1086/692293>.
- James, Edward og Farah Mendlesohn. *The Cambridge Companion to Science Fiction*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2003.)
- Krefting, Ellen. «Foucault og kunnskapshistorien», EKUL4000, 25.10.2022.
- Krüger, Oliver. *Virtual Immortality - God, Evolution, and the Singularity in Post- and Transhumanism*, oversatt av Ali Jones og Paul Knight. 1. utg. (Bielefeld, Germany: transcript Verlag, 2021). DOI: 10.14361/9783839450598.
- Kurtz, Malisa. «Utopia ...: Science Fiction in the 1950s and 1960s» i *The Cambridge History of Science Fiction*, redigert av Gerry Canavan og Eric Carl Link (Cambridge: Cambridge University Press, 2019).
- Kurzweil, Ray. *The Singularity is Near. When Humans Transcend Biology* (London: Duckworth Overlokk, 2005).
- Lindholm, Audun. «For aig veit existen af world». *Vagant*. 01.07.2008. Først publisert i Janike Kampevold Larsen og Stig Sæterbakken (red.): *Norsk litterær kanon*. (Oslo: Cappelen Damm 2008).
- Tom Moylan, *Scraps of the Untainted Sky* 1. utg. (New York: Routledge, 2000),
<https://doi.org/10.4324/9780429497407-5>.
- MacPherson, C. B. *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke* (Oxford University Press, 1962).
- Mehdi, Yusuf. «Reinventing search with a new AI-powered Microsoft Bing and Edge, your copilot for the web». *Official Microsoft Blog*, 7.02.2023.
<https://blogs.microsoft.com/blog/2023/02/07/reinventing-search-with-a-new-ai-powered-microsoft-bing-and-edge-your-copilot-for-the-web/> Frigitt 11.06.2023.
- Myrvold, Natalie. «Ja, som om places i 2480 forts sku viktig vera!» - Et blikk på stedsfornemmelse i Øyvind Rimbereids «Solaris korrigeret». (Universitetet i Bergen, 21.06.2019)
- Mønster, Louise. «Skandinavisk sci-fi-poesi: Med særligt henblik på aktuel cli-fi-poesi». *Passage - Tidsskrift for Litteratur Og Kritik*, 34, no. 82 (2019): 41–59.
<https://doi.org/10.7146/pas.v34..i82.118458>

- «Nanoscience and nanotechnologies: opportunities and uncertainties», *The Royal Society & The Royal Academy of Engineering*, juli, 2004.
https://royalsociety.org/~media/Royal_Society_Content/policy/publications/2004/9693.pdf Frigitt 20.05.2023.
- Norheim, Thorstein. «'Picts af univrs parallell'. Samtidslyrikk i Norge 2000-2010» i *Millennium. Nye retninger i nordisk litteratur*, redigert av Mads Bunch (Hellerup: Forlaget Spring, 2013), 220-245.
- Openai.com. «Introducing ChatGPT». 30. november. <https://openai.com/blog/chatgpt>. Frigitt 12. juni 2023.
- Pichai, Sundar. «An important next step on our AI journey», 6.02.2023.
<https://blog.google/technology/ai/bard-google-ai-search-updates/>. Frigitt 11.06.2023.
- Refsum, Christian. «Flerspråklighet i nyere skandinavisk litteratur: Jonas Hassan Khemiri og Øyvind Rimbereid», i *Edda* 1: 2010, 82-96.
- Rieder, John.«On Defining SF, or Not: Genre Theory, SF, and History», i *Science Fiction Studies* 37, no. 2 (2010): 191–209.<http://www.jstor.org/stable/25746406>
- . «Theorizing SF: Science Fiction Studies since 2000» i *The Cambridge History of Science Fiction*, redigert av Gerry Canavan og Eric Carl Link: 741-755 (Cambridge: Cambridge University Press, 2019).
- Rimbereid, Øyvind. «Solaris korrigerert» i *Solaris korrigerert*: 9-45 (Oslo: Gyldendal forlag, 2004).
- Ritson, Katie. *The Shifting Sands of the North Sea Lowlands: Literary and Historical Imaginaries*. (London: Taylor & Francis Ltd, 2018).
- Schmeink, Lars. *Biopunk Dystopias: Genetic Engineering, Society and Science Fiction*. (Liverpool: Liverpool University Press, 2016) muse.jhu.edu/book/72675.
<https://doi.org/10.5949/liverpool/9781781383766.003.0002>.
- Sejersted, Jørgen Magnus og Eirik Vassenden. *Lyrikk. En håndbok*. (Oslo: Spartacus, 2011).
- Suvin, Darko, *Metamorphoses in Science Fiction. On the Poetics and History of a Literary Genre*. 2. utgave. (New Haven og London: Yale University Press, 1980.)
- Thomas, P.L. «Introduction». *Challenging Science Fiction and Speculative Fiction*. Critical Literacy Teaching Series. Rotterdam: SensePublishers, 2013.
https://doi.org/10.1007/978-94-6209-380-5_1

- Vassenden, Eirik. «Hope in the Age of Dystopia: The Ghost in the Machine in Øyvind Rimbereid's *Solaris Korrigert*». *Scandinavian Studies* 94, nr. 2 (1. juli 2022): 221–43. <https://doi.org/10.5406/21638195.94.2.04>.
- Vinge, Vernor. «Technological singularity», I *Whole Earth Review*, Winter 1993, 88+. Hentet fra Gale Academic OneFile <https://link.gale.com/apps/doc/A14685408/AONE?u=oslo&sid=bookmark-AONE&xid=39a25d7e>
- Wikisource, «Meditationes sacrae», 1.03.2012. https://en.wikisource.org/wiki/Meditationes_sacrae. Frigitt 11.06.2023.
- Wolfe, Cary. *What is Posthumanism?* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010.)
- Xiang, Jiannan Tianhua Tao, Yi Gu, Tianmin Shu, Zirui Wang, Zichao Yang, Zhiting Hu, «Language Models Meet World Models: Embodied Experiences Enhance Language Models», 18.05.2023. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.10626> Frigitt 13.06.2023.
- Žižek, Slavoj. *Event: A Philosophical Journey Through A Concept*. (London: Penguin Books Ltd, 2014.)